

Usporedna analiza hrvatskih prijevoda romana A Pál utcai fiúk Ferenc Molnára

---

Skorup, Iva

Master's thesis / Diplomski rad

2021

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Humanities and Social Sciences / Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:131:633280>

Rights / Prava: [Attribution 4.0 International](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2021-12-03**

Repository / Repozitorij:

[ODRAZ - open repository of the University of Zagreb Faculty of Humanities and Social Sciences](#)

Sveučilište u Zagrebu

Filozofski fakultet

Odsjek za hungarologiju, turkologiju i judaistiku

Iva Skorup

**USPOREDNA ANALIZA HRVATSKIH PRIJEVODA ROMANA *A PÁL UTCAI FIÚK*
FERENCA MOLNÁRA**

Diplomski rad

Mentorica: dr. sc. Kristina Katalinić, docentica

Zagreb, rujan 2021.

SADRŽAJ

1. Uvod.....	4
2. Uvodno o prevođenju.....	5
2.1. Prevoditeljski postupci.....	8
2.2. Problemi u prevođenju dječje književnosti.....	11
2.3. Prevođenje imena likova.....	14
3. "Zastarjelost" prijevoda.....	15
4. Ferenc Molár i roman <i>A Pál utcai fiúk</i>	16
5. Usporedna analiza hrvatskih prijevoda romana <i>A Pál utcai fiúk</i>	18
5.1. Analiza primjera rečenica iz prvog i osmog poglavlja.....	19
5.2. Prevođenje imena likova.....	36
5.3. "Zastarjelost" prijevoda.....	38
6. Zaključak.....	39
7. Literatura.....	41
8. Összefoglaló.....	44

SAŽETAK

Tema ovog diplomskog rada je usporedna analiza hrvatskih prijevoda *A Pál utcai fiúk*. Riječ je o poznatom mađarskom književniku, Ferencu Molnáru koji je ovim djelom namijenjenim djeci stekao svjetsku slavu. Cilj rada je najprije prikazati najbitnije stavke koje se tiču teorije prevođenja kao znanstvene discipline. Na temelju toga radimo analizu prijevoda ovoga djela triju prevoditelja, Nevena Ušumovića, Zlatka Glika te Lajosa Matijeвиća. Analiza se temelji na odabranim rečenicama iz dvaju poglavlja, prvog i osmog, te su iz njih izvučene najveće razlike njihovih prijevoda i na temelju toga ponuđena objašnjenja i rješenja.

Ključne riječi: Ferenc Molnár, Junaci Pavlove ulice, Neven Ušumović, Zlatko Glik, Lajos Matijeвиć, prevođenje

ABSTRACT

The topic of this thesis is a comparative analysis of Croatian translations of the work *A Pál utcai fiúk*. It was written by a famous Hungarian writer Ferenc Molnár, who gained world fame with this work intended for children. The aim of this paper is first to present the most important items concerning the theory of translation as a scientific discipline. Based on that, we are analyzing the translations of this work by three translators, Neven Ušumović, Zlatko Glik, and Lajos Matijeвиć. The biggest differences on the basis of a sentence from the first and eighth chapter were pointed out and explanations and solutions were offered on that basis.

Keywords: Ferenc Molnár, The Paul Street Boys, Neven Ušumović, Zlatko Glik, Lajos Matijeвиć, translation

1. UVOD

Roman Junaci Pavlove ulice jedan je od najuspješnijih romana mađarske književnosti a koji ujedno ostavlja i velik utisak na hrvatske čitatelje već dugi niz godina. Govori o dječjoj žrtvi, vjernosti i prijateljstvu i upravo me činjenica da je to jedan od najpoznatijih dječjih romana nagnala da pišem ovaj rad. Kako na policama hrvatskih knjižnica možemo pronaći više prijevoda ovoga djela, što od istih prevoditelja a što od različitih, mislim da je vrlo zanimljivo usporediti prijevode kako bismo vidjeli s kojim odlukama su se prevoditelji susretali i koja prijevodna rješenja su smatrali najboljima. Rad možemo podijeliti na tri dijela:

Kao prvo osvrćem se na sam proces i teoriju prevođenja koji zahtijeva vrlo velik napor jer prevoditelj ne samo da mora prenijeti izvorni tekst u ciljni jezik, već mora i pomno čitati i interpretirati djelo koje prevodi kako bi uspješno prenio sve emocije i poruke koje original nosi te koje je autor djela iznio. U ovome radu iznijet ću osnovne teorije o prevođenju. Kada se javlja pojačana potreba za prevođenjem? Što uopće znači prevoditi? Kojim vještinama prevoditelj treba vladati kako bi njegov prijevod bio uspješan? Je li potrebno posjedovati neke druge vještine za prevođenje dječje književnosti? Na ova pitanja osvrćem se u poglavlju posvećenom teoriji književnosti. Uz teoriju, obrađujem i prijevodne postupke koje prevoditelji koriste prilikom prevođenja.

Drugi dio posvećujem Ferencu Molnáru kao velikom mađarskom piscu koji je doživio velik uspjeh na svjetskoj razini s ovim romanom. Djelo je prevedeno na mnoge jezike te su napravljene kazališne i filmske adaptacije. Hrvatsko čitateljstvo se s prvim prijevodom susreće 1933. godine a nakon toga slijedi niz drugih prijevoda. Roman se već dugi niz godina nalazi na popisu za lektiru u osnovnim školama, što pokazuje koliko je ovo djelo bitno za književnost.

Na kraju radim analizu prijevoda gdje ističem prijevode trojice prevoditelja, Lajosa Matijevića, Zlatka Glika te Nevena Ušumovića. Kronološki izdvajam primjere rečenica iz prvog i osmog poglavlja u kojima nalazim najviše razlika na trima razinama – leksičkoj, sintaktičkoj te morfološkoj i uspoređujem njihova prijevodna rješenja s originalnim tekstom. Osim navedenih citata moguće je naići na još razlika u prijevodima, ali za ovu analizu izdvajam samo neke. Cilj ove analize je ukazati na razlike u njihovim prijevodima, pokušati objasniti zašto su se odlučili za pojedina rješenja te procjenjujem čiji prijevod je najprikladniji u usporedbi s originalnim tekstom.

2. UVODNO O PREVOĐENJU

U drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do pojačane potrebe razmjenjivanja informacija zahvaljujući globalizaciji i političko-gospodarskim promjenama pa tako raste i potreba za dobrim prijevodima i prevoditeljima. Prevode se sve vrste tekstova te tako prevođenje postaje masovan način komuniciranja. Uslijed toga, kao nova znanstvena disciplina rodila se translatologija ili prevoditeljstvo. Do još veće važnosti prevođenja dolazi u 21. stoljeću. Prije samog uvažavanja prevoditeljstva kao znanstvene discipline, ono se stoljećima smatralo tek vještinom i poduzetničkim obrtom, jer nije imalo znanstvene temelje i relevantne teorijske pristupe. Iako prevođenje ranije nije dobilo na svojoj važnosti i svoju definiciju, može se reći kako je bilo temeljni postupak u ljudskoj komunikaciji i razvoju civilizacije. Kao što Stojić, Brala-Vukanović i Matešić (2014: 13) tvrde prošlost translatologije ustvari predstavlja povijest čovječanstva, to jest, sporazumijevanje pojedinaca drugačijega podrijetla.

U prevoditeljstvu kao znanstvenoj disciplini isprepliću se teorija i praksa. I sami prevoditelji dobivaju na važnosti jer postaju posrednici, pregovarači i komunikatori te nositelji odluka. Nije bitno samo poznavati jezik, već i običaje i norme koje mogu pridonijeti kvaliteti prevođenja.

Edit Andrić u svojoj knjizi *Fordítás- kritika prevoda* (2017: 9) navodi kako biti prevoditeljem ne znači samo dobro komunicirati na dvama jezicima, već je potrebno puno više znanja. Neizostavno je poznavanje kulture izvornog jezika, potrebno je imati zajednička iskustva s tvorcem teksta, potrebno je razumjeti sadržaj, biti svjestan usporedne gramatike dvaju jezika te poznavati tehnike prevođenja, tek tada prevoditelj ima preduvjete da uspješno odradi svoj posao.

Prevoditelj kao javna osoba mora poznavati neke komunikološke metode i posjedovati određene karakterne osobine. Prevoditelj, prije nego što krene s prevođenjem teksta, mora napraviti detaljnu analizu teksta kojeg prevodi. S obzirom na vrstu teksta on odabire najbolji postupak prevođenja te prepoznaje prijevodne probleme na koje bi mogao naići. Postavlja si pitanje u kojoj mjeri prijevod treba prenijeti sadržaj poruke izvornog teksta te koja je njegova funkcija u ciljnom jeziku. Usred iščitavanja teksta on je nekada primoran vlastitim zaključcima doći do namjeravana značenja teksta na temelju konteksta. Prema svjetski poznatom književniku i teoretičaru Umberto Ecu (2003/2006) prevoditelj često pristupa prijevodu u tri faze: prva u kojoj rastavlja tekst na jedinice (od rečenice do rečenice), druga u kojoj poboljšava tekst na leksičkoj, sintaktičkoj i tekstualnoj razini te treća u kojoj se pristupa pragmatičkoj, sadržajno-stilističkoj prilagodbi teksta. Prevoditelj bi u pripremi trebao intenzivno čitati tekst

kako bi razumio sadržaj, svrhu i namjenu te se pripremio na moguće prijevodne probleme. U skladu s time on odabire najbolju metodu koju će primijeniti prilikom prevođenja određenog teksta. To je dug i zahtjevan proces. Birajući najbolju metodu on se trudi što manje mijenjati izvorni tekst, ali ako je potrebno on to i čini samo kako bi ciljni tekst bio prihvatljiviji primatelju. Na kraju nastaje dobar prijevod, dok prevoditelj i njegov rad ostaju u pozadini.

Što onda znači prevoditi? Napraviti prijevod ne znači doslovno prevesti, već u jeziku, na koji djelo biva prevođeno, pronaći odgovarajuće riječi kojima bi prevoditelj ostao vjeran djelu koje prevodi. Eco (2003/2006: 16) kaže kako je za čin prevođenja potrebno detaljno poznavati konstrukciju nekog jezika te samim time i ono što je napisano tim jezikom kako bi kod krajnjeg primatelja prijevod imao približno jednak rezultat kao i original, na svim jezičnim i nejezičnim razinama. Neizostavna je činjenica da će prijevod imati neka odstupanja u odnosu na original, no koliko će to odstupanje biti veliko ovisi o onome tko se prijevodom bavi. Glavni faktor prevođenja je tekst te je potrebno poznavati njegov jezični i izvanjezični kontekst kako bi se u ciljnom jeziku dobio isti smisao kao u izvornome. Cilj je, stoga, pogledati koji je širi motiv danog teksta umjesto da se traži doslovan prijevod u ciljnom jeziku. Ukoliko se na ciljnom jeziku ne može pronaći točan izraz na rečeničnom nivou, on sigurno će postojati na tekstualnom (Stojić, Brala-Vukanović, Matešić: 2014: 82).

Zašto je najzahtjevnije prevoditi književnoumjetničke diskurse? Ako se prevoditelj upušta u književno prevođenje, on mora biti poznavatelj poetičkih postupaka te mora težiti tome da to umjetničko štivo i u prijevodu ostane umjetnost. Prevođenju književnih djela treba posvetiti posebnu pažnju jer se pozornost mora obratiti na ono što tekst izražava, na način na koji je tekst napisan te na to koju poruku nosi (Isto: 2014: 97). Obzirom da se radi o umjetnosti pisane riječi, ono zahtijeva izuzetnu vještinu jer kako i izvorna djela, tako i prevodi ostaju zabilježeni u godinama koje slijede. Vrlo je bitan i jezik, jer je on u književnom tekstu jedinstven. Svaki autor priča svoju priču, koristi svoj, poseban jezik, diktira ton i ritam djela. Prevoditeljev je zadatak sačuvati ta obilježja izvornog djela u prijevodu. Posebnost prevođenja književnih djela je u tome što se tako uspostavlja veza između kultura i naroda. Prelazi se s jednog jezika na drugi, s kulture na kulturu te se tako stvara književni dvojnjak koji će kod čitatelja izazvati slične učinke kao i izvorni tekst, a sam prevoditelj svojim prijevodom zauzima mjesto u pjesničkoj tradiciji ciljnog jezika. Prevoditelj tako mora biti poznavatelj povijesne, političke i kulturološke sredine u kojima je izvorno djelo nastalo. Onaj tko se odluči baviti prevođenjem književnoumjetničkih djela mora biti književno i prevoditeljski obrazovan jer da bi njegov

prijevod bio vjeran izvornome djelu u pogledu izričaja on mora biti dobar poznavatelj djela i načina pisanja onih pisaca koje odluči prevoditi (Isto: 2014: 153).

Neosporna je činjenica da kada se prevodi s jednog jezika na drugi da se tada prevodi i iz jedne kulture u drugu. Vladimir Ivir (1991: 145,146), istaknuti hrvatski anglist i prevoditelj poznat i na svjetskoj razini, a koji se bavio i teorijom prevođenja, navodi kako se k prijevodima teži upravo zbog različitih tradicija, no to može biti i problem u samome procesu. Nailazimo na dvije vrste takvih problema: najprije se gleda kako poruka dolazi do prevoditelja (on mora pojmiti sve što djelo izražava, ono što je direktno ali i ono indirektno), a nakon toga se gleda kako će prevoditelj prenijeti interpretaciju na ciljni jezik i tradiciju. Prevoditeljev odabir temelji se na dva faktora: prvi faktor je njegov osobni odabir najboljeg prevoditeljskog procesa a drugi je prevoditeljska tradicija prihvaćena kod krajnje publike. S tog je gledišta bitno kako prevoditelj razumije izvorni tekst, kontekst u kojem je taj tekst nastao te kako to prenosi u jezik na koji prevodi a da pritom, po pitanju tradicije, odgovara izvornome kontekstu.

Klaudy Kinga u svome djelu *Nyelv és fordítás* (2007: 45) navodi kako u teoriji prevođenja možemo razlikovati dva glavna pravca, normativni (preskriptivan) te deskriptivni. Zastupnici normativnog pravca bave se istraživanjem prijevoda kako bi ukazali na to kako treba prevoditi. Predstavnici deskriptivnog pravca ne žele davati savjete te ne vrednuju prijevode već njih zanima sam opis procesa prevođenja. Dakle, ne to kako treba prevoditi, već kako uistinu prevodimo. Nadalje ističe kako je razmišljanje o prijevodu bilo normativno već dvije tisuće godina, a tek se pedesetih i šestdesetih godina 20. stoljeća pojavio deskriptivni pristup, koji je također označio rođenje teorije jezičnog prevođenja. Pristalice normativnog pristupa stoga ne vrednuju prijevode, ne tvrde da je jedan prijevod dobar a drugi loš, već govore da je svaki prijevod to čemu ga je prevoditelj namijenio, a zadatak je istraživača da ispituje, istražuje i prepisuje tekstove namijenjene prijevodu.

Prema njenom mišljenju (Isto: 93, 94) ne smijemo zaboraviti da je prevođenje prvenstveno dvojezična govorna aktivnost, što znači da kada prevodimo s bilo kojeg jezika na bilo koji jezik, prijevodni proces nikada ne može biti neovisan, u prijevodnom procesu sastaju se ili suočavaju sličnosti i razlike dvaju jezika. Govoreći o jezičnim sličnostima ili različitostima jezična riječ tumači se što je šire moguće, dakle ne samo u jezičnom sustavu, nego i u jezičnom korištenju, u alatima za obradu teksta, u stvaranju koherentnosti teksta, u artikulaciji tema-rema itd.

Govori (Isto: 190) kako na prevoditeljeve odluke utječu i sustav izvornog jezika i sustav ciljnog jezika, njihovi običaji jezične uporabe kako i kontekstualna vezanost. No situacija može

biti još složenija, na prevoditeljeve odluke utječe odnos svih ovih faktora, odnosno i ona zamisao koju je prevoditelj intuitivno ili svjesno razvio o tri gore navedena faktora, odnosno u razlikama i sličnostima koje se očituju u sustavima dvaju jezika, običajima jezične uporabe i povijesnim, društvenim vezama. Klaudy smatra kako su bitni čimbenici koji mogu utjecati na prevoditeljeve odluke upravo iskustva ranijih naraštaja prevoditelja koji se mogu izvući iz prevoditeljeve uporabe jezika a koja su slabije zapisana, obrađena, kodificirana ali se na neki način ipak prepisuju.

2.1. PREVODITELJSKI POSTUPCI

Klaudy Kinga (Isto: 138) navodi kako postoji mnogo literature za analizu prijevoda na razini teksta koja se referira kako na analizu prijevodnih problema vezanih uz unutarnju organizaciju teksta tako i na one probleme vezane uz pojedine vrste tekstova. Ona postavlja pitanje postoje li prijevodni problemi na razini teksta? Jedno je krajnje stajalište da prijevod nema problema na razini teksta, jer jezik jednostavno nema takve elemente koji bi djelovali samo na razini teksta. Prevedeni tekst prevoditelj mora stvoriti odabirom riječi i uređivanjem rečenica na isti način kao i autor izvornog teksta. Prema drugom mišljenju prijevod ima samo probleme na razini teksta, budući da svaki odabir riječi i odluke o strukturi rečenice utječu na tekst u cjelini, tj. na razini teksta. Treće je mišljenje umjerenije, prema njemu postoje ili mogu postojati oni izolirani problemi na razini teksta, ili se barem neki prijevodni problemi mogu bolje povezati uz razinu teksta od drugih.

Prilikom započinjanja procesa prevođenja prevoditelj rastavlja tekst u prijevodne jedinice (od rečenice do rečenice, na misaone cjeline ili riječ po riječ). Nakon toga slijedi prilagođavanje teksta gdje prevoditelj usavršava tekst na leksičkoj, sintaktičkoj, tekstualnoj razini te se na kraju bavi pragmatičnom i sadržajno-stilističkom prilagodbom teksta (Stojić, Brala-Vukanović, Matešić: 2014: 54).

Prijevodni postupci mogu se grupirati u dvije skupine: u prvu skupinu ubrajamo one procese koji su izravni (npr. posuđivanje, kalkovi i prevedenice, doslovni prijevod), dok u drugu skupinu pripadaju neizravni (transpozicija, ekvivalencija, modulacija i adaptacija) (Isto: 2014: 54).

Doslovnom se prijevodu uglavnom pribjegava u prevođenju stručne literature jer ono „obuhvaća postupke kojima se značenje izvornog teksta izražava u ciljnom tekstu istim jezičnim sredstvima kao i u tekstu polaznoga jezika“ (Isto: 2014: 55). Posuđenice, kalkovi i prevedenice oblici su preuzeti iz stranih jezika i prevedeni doslovno, odnosno, po potrebi s

izmjenama u skladu s jezikom na koji se prevode. Svijest o doslovnom prevođenju ima nekoliko prednosti. Upoznajemo sliku svijeta naroda koji ima različito razmišljanje od nas.

Što se tiče doslovnog prevođenja, Klaudy (2007: 69) se osvrće na doslovno prevođenje frazeologizama. Govori kako prevoditelj rijetko kada ima zadatak doslovno prevoditi frazeologizme (frazemi, poslovice, kolokacije) čije cijelo značenje nije automatski razjašnjeno iz značenja elemenata, zapravo ih niti ne prevodimo, radije „prilagođavamo“ odnosno, tražimo frazeme, poslovice u ciljnom jeziku koje govornici tog jezika obično koriste u sličnoj situaciji. Ona ističe kako čak i doslovno prevođenje ima pravila koja dijelom ovise o sustavnim razlikama dvaju jezika, a dijelom o prirodi teksta koji se prevodi i svrsi prijevoda.

Kod neizravnih je postupaka cilj „reći isto drugim riječima u ciljnom jeziku“ (Isto: 2014: 56). Ovdje razlikujemo transpoziciju, modulaciju i adaptaciju.

Transpozicija je postupak kojim se „jedna gramatička struktura polaznog jezika zamjenjuje drugačijom strukturom u ciljnom jeziku pod uvjetom da takva promjena ne promijeni ili ne utječe na značenje poruke u izvornom jeziku“ (Isto: 2014: 56). Primjeri su: run a company – voditi tvrtku, after arriving – po dolasku, make a report – izvijestiti. Autorice Stojić, Brala-Vukanović i Matešić transpoziciju opisuju kao obaveznu (kada doslovan prijevod ne pruža dobro rješenje u ciljnom jeziku) ili neobaveznu (koristi se prema prevoditeljevoj volji, odnosno, ako on smatra da se tako ne narušava originalno značenje).

Modulacija je postupak u kojem se mijenja perspektiva, ali ne i značenje poruke. (Isto: 2014: 57) Primjeri su: he never sleeps – on je uvijek budan, half empty – napola pun. Obično su to promjene iz aktiva u pasiv i obratno, zamjena odnosa uzrok-posljedica, konkretno-apstraktno, mjesto za vrijeme, dimenzije, smjerovi, dio za cjelinu itd. (Isto: 2014: 57).

Prilikom adaptacije „prevoditelj mijenja sadržaj i izraz izvornog teksta tako da novi tekst (prijevod) bude u skladu sa zakonitostima ciljnoga jezika i kulture njegovih primatelja (Isto: 2014: 58). Tipično je rješenje za prevođenje kulturema.

Nataša Pavlović u svojoj knjizi *Uvod u teorije prevođenja* (2015) uz transpoziciju, modulaciju i adaptaciju ističe još i ekvivalenciju. To je postupak kojim se u ciljnom jeziku nalazi ekvivalent koji će imati isto značenje kao u izvornome jeziku, ali će se on od njega stilistički i strukturno razlikovati. Taj je postupak karakterističan za prevođenje frazema, klišeja, poslovice, imenskih ili pridjevskih fraza.

Autorica se, u istoj knjizi, bavila i postupcima za prevođenje kulture. Istaknula je osam postupaka: posuđivanje ili preuzimanje, doslovan prijevod ili kalk, kulturni ekvivalent ili zamjena, objašnjenje, dodavanje, izostavljanje, neologizam te kombinacija dvaju ili više postupaka a definira ih na sljedeći način:

1. Posuđivanje je kada se iz originalnog jezika uzme riječ koja se pritom ne prevodi, nego se njeno pisanje po potrebi adaptira.
2. Doslovan prijevod ili kalk slično je posuđivanju. Riječ se prevodi doslovno (uz adaptiranje u jeziku na koji se prevodi), no iako takav prijevod može očuvati posebnost izvorne kulture, s druge strane može i poremetiti shvaćanje.
3. Kulturni ekvivalent ili zamjena koristi se kada u jeziku na koji se prevodi postoji slična zamjena za riječ iz izvornog jezika. Podudarnost ne može biti stopostotna jer se onda ne bi radilo o jedinstvenoj kulturnoj oznaci, ali smatra se da značenje ispunjava ono izvornika.
4. Opisni prijevod označava situaciju kada se u prijevodu pojašnjava značenje pojedinog kulturnog pojma i on nudi samo najbitnije podatke. Postupci opisnog prijevoda su: prijevod nadređenim, općim ili kulturno neutralnijim pojmom, parafraza, i komponencijalna analiza.
5. Dodavanje je kada se uz originalni pojam daje pojašnjenje kako bi bilo razumljivije. Dok se opisnim prijevodom uglavnom zamjenjuje originalni pojam, dodavanje se integrira u sami tekst (često to bude opća imenica u apoziciji).
6. Izostavljanje je rješenje kada bi drugi postupci prevođenja kulturnog pojma više naštetili prijevodu nego što bi pomogli u očuvanju vjernosti.
7. Neologizam ili novotvorenica najrjeđe je rješenje prilikom prevođenja a odnosi se na formiranje nove riječi za ono što je označeno u originalnom tekstu.

O prevođenju realija (naziv za oznake karakteristične za izvornu kulturu poput jela, pića, odjeće, novca, mjernih jedinica, institucija, činova, položaja) govori i Klaudy (2007: 163). Realije izvornog jezika uglavnom ništa ne znače čitateljima ciljnog jezika. U tom slučaju, prevoditelji imaju više načina na koji mogu postupiti: generalizacija, opisivanje, izostavljanje, traženje analogije itd. Ukoliko realije imaju važnu funkciju u tekstu, generalizacija i izostavljanje nisu rješenje. Navodi sljedeće funkcije:

1. Dramaturška funkcija: naziv robne marke, jela, pića, potrošački članak, zemljopisno obilježje mogu igrati važnu ulogu u karakterizaciji socijalne situacije likova a time i u strukturi djela te razvoju radnje.

2. Funkcija stvaranja raspoloženja: što je realija izvornog jezika nepoznatija čitateljima u ciljnom jeziku, to je prikladnija za stvaranje tzv. mjesnog, lokalnog kolorita
3. Edukativna funkcija: realije izvornog jezika izvještavaju o načinu života, navikama, uporabnim predmetima zajednice izvornog jezika te time kroz prijevode ciljna jezična zajednica može dobiti dosta informacija.
4. Funkcija kulturnog posredovanja: svaka realija može dovesti do približavanja zajednice izvornog i ciljnog jezika te može smanjiti komunikacijske smetnje u odnosu između kultura.

Ukoliko u ciljnom jeziku treba realiju očuvati iz nekog od gore navedenih razloga, prevoditelji obično koriste objašnjenje kako bi čitatelju objasniti što pojedina realija označava.

Heltai Pál u svome članku *Kulturálisán kötött kifejezések visszafordítása az Under the Frog c. regényben* (2008.) također se osvrće na prevođenje realija a navodi slijedeće (62) - ako je za kontekstualan učinak bitna informacija da tekst potječe iz strane kulture i ako je iz pogleda čitatelja u ciljnom jeziku važno da stekne znanje o izvornoj kulturi onda prevoditelj radije bira metode koje će odgovarati tome cilju. U tom slučaju se povećava napor čitatelja u ciljnom jeziku no to drži u ravnoteži višak informacija koje takav prijevod pruža. Ukoliko se prevoditelj trudi da čitatelj u ciljnom jeziku što lakše može razumjeti tekst onda ipak bira metode koje ne upućuju na to da se radi o stranom tekstu te su time čitatelju u ciljnom jeziku lakše razumljive. Tako je kontekstualan učinak manji, ali smanjuju se i naponi razumijevanja teksta budući da se u tekstu na ciljnom jeziku čitatelj susreće s dobro poznatim pojmovima i jezičnim formama.

2.2. PROBLEMI U PREVOĐENJU DJEČJE KNJIŽEVNOSTI

Prevođenje dječje književnosti vrlo je zahtjevno. Treba uzeti u obzir da se prevodi književno djelo koje samo po sebi može biti složeno te s druge strane i to da je ono namijenjeno djeci čija iskustva i znanje nisu na jednakoj razini kao kod odrasle osobe.

Gabriele Thomson-Wohlgemuth se u svojem radu *Children's Literature and its Translation* (1998: 15, 16) osvrće na utjecaj odraslih ljudi na dječju književnost. Navodi kako će, ako komunikacijski partneri nisu jednaki, komunikacijska struktura biti asimetrična – dječja književnost razlikuje se od one namijenjene odraslima po tome što autori knjiga namijenjenih djeci i njihova publika imaju različite razine znanja i iskustava. Upravo odrasle osobe biraju teme, vrstu djela te objavljuju, prodaju, recenziraju, preporučuju i kupuju knjige namijenjene djeci, a da ona sama ne sudjeluju u tome procesu. Nadalje, Thomson-Wohlgemuth ističe, kako

prevođenje dječje književnosti još više povećava tu asimetričnu vezu. Odrasle osobe u državi ciljnog jezika opet preuzimaju kontrolu kao prevoditelji, urednici i izdavači tako što odlučuju što je prikladno za djecu kao čitatelje u ciljnoj kulturi.

Dječju književnost uglavnom pišu i prevode odrasle osobe pa je stoga važno da osoba razumije djecu, da se stavi u njihov položaj i pokuša razumjeti njihov svijet i doživljaje. S obzirom na to da je znanje djece donekle ograničeno te su ona uvijek sklona otkrivanju i upoznavanju nepoznatog te neprestanom učenju kroz čitanje, ona mogu jedino kroz prijevode doći u doticaj s poznatim stranim književnim djelima poput Pipi Duga Čarapa, Alisa u Zemlji Čudesna i sl.

Ugledna izraelska profesorica Zohar Shavit koja se bavi proučavanjem kulture djece i mladih u svojem radu *Poetics of Children's Literature* (1986: 112/113) navodi kako prevoditelj može upravljati tekstem ukoliko poštuje dva glavna načela na kojima se temelji prevođenje djela namijenjenih djeci: prvo je načelo da tekst bude primjeren za djecu (uzima se u obzir ono što društvo smatra kao dobrim za dijete) a drugo načelo je da se konstrukcije djela prilagode djetetovim sposobnostima.¹

Klingberg, švedski odgojitelj i stručnjak za dječju književnost u svome djelu *Children's Fiction in the Hands of the Translators* (1986: 10) ističe četiri cilja, podijeljena u dvije skupine za prevođenje dječje književnosti:

1. · unaprijediti međunarodnu perspektivu, razumijevanje i emocionalno iskustvo stranih okolina i kultura
  - učiniti da djeci bude dostupno više literature
2. · doprinijeti razvoju čitateljevog skupa vrijednosti
  - pružiti čitateljima tekst koji će razumjeti s obzirom na njihov manjak znanja

Prvi je skup dijametralno suprotan drugom, jer prvi skup opravdava pridržavanje izvornom tekstu dok drugi skup može zahtijevati izmjene ili preinake izvornog teksta.

Činjenica da dječja književnost treba izmjene nije sporna. Dijete ne posjeduje široko znanje poznavanja drugih kultura i svijeta koji je udaljen od njega. Kako i u životu tako će se i

---

¹ „...the translator is permitted to manipulate the text in various ways by changing, enlarging, or abridging it or by deleting or adding to it. Nevertheless, all translational procedures are permitted only if conditioned by the translator's adherence to the following two principles on which translation for children is based: an adjustment of the text to make it appropriate and useful to the child, in accordance with what society regards (at a certain point in time) as educationally "good for the child"; and an adjustment of plot, characterization, and language to prevailing society's perceptions of the child's ability to read and comprehend.“

prilikom čitanja ono susresti s nepoznatim i novim stvarima koje za njih mogu biti zanimljivo otkriće i koje će u njima probuditi znatiželju i interes. Dijete prilikom čitanja možda neće znati da se radi o prijevodu, dok neki elementi poput imena i mjesta mogu lako razotkriti da je riječ o stranom autoru i djelu. Prevoditelj, stoga, ima težak zadatak. On mora ispuniti sve zahtjeve koje mu nameću posrednici (npr. izdavači, roditelji), držati se standarda teorije prevođenja, lingvistike te i same djece (Thomson-Wohlgemuth: 37). To daje do znanja kako je prevođenje za djecu zahtjevnije jer prevoditelj nema toliko veliku slobodnu igranja riječima, već sve mora biti pomno odabrano.

Što se tiče kulture, Thomson-Wohlgemuth (1998: 35) ističe kako se uzima u obzir stupanj kulturalne bliskosti ili različitosti. Ako je kulturalna razlika prevelika te se smatra nemogućim premostiti te razlike, moguće je da knjiga uopće neće biti prevedena. Ukoliko razlike nisu prevelike, prevoditelji sami odlučuju kada će pojedine informacije izbaciti kako ne bi mijenjali tekst ili kada će pojedine kulturno specifične elemente učiniti dostupnima čitateljima. Ukoliko to naprave, nužno je prilagoditi tekst ili dati objašnjenja u bilješkama.

Klingberg (1986: 18) ističe 9 formi adaptacije kulturnog konteksta:

1. dodano objašnjenje
2. preformulacija
3. prijevod koji objašnjava
4. objašnjenje izvan teksta
5. zamjena ekvivalenta u kulturi ciljnog jezika
6. zamjena grubog ekvivalenta u kulturi ciljnog jezika
7. pojednostavljanje
8. izbacivanje
9. lokalizacija

Forme 1 do 4 prenose kulturne specifičnosti što je bliže moguće originalu, ali onemogućavaju čitatelju shvatiti strane elemente.

Forme 5 do 9 predstavljaju prilagodbu stranih elemenata kulture u ciljnem tekstu u različitim stupnjevima, forme 8 i 9 su prilično velike modifikacije.

Gillian Lathey (2016: 38) u svome djelu *Translating children's literature* ističe šire koncepte „domestifikacije“ i „postranjivanja“ Lawrence Venuttija koji su također često primijenjivani u dječjoj književnosti. Domestificirani prevoditelj mijenja kulturne značajke kako bi približio

tekst ciljnoj kulturi, dok strani prevoditelj ne prevodi kulturne termine i imena te zadržava reference na kulturne prakse koje će možda biti nove mladom čitatelju. Venutijev argument protiv domestifikacije - da predstavlja svojevrsno prisvajanje ili kulturni kolonijalizam - je snažan, ali mora ga se sagledati s pažnjom u kontekstu knjiga za mlade gdje djetetov manjak iskustva može zahtijevati veći stupanj adaptacije nego što je potrebno u fikciji za odrasle. Kako Lathey (2016: 41) dalje ističe, kulturni markeri ne moraju biti prevedeni. Prevoditelj može odlučiti zadržati riječi ili izraze koji označavaju hranu, kulturne prakse i fraze pozdrava na izvornom jeziku. Posuđivanje izraza iz izvornog jezika, često naglašena fontom italics, strategija je koja se može pronaći i u fikciji za odrasle te će čitatelji često zaključiti značenje iz konteksta.

2.3. PREVOĐENJE IMENA LIKOVA

Obzirom da ću se u jednom dijelu rada osvrnuti na način koji su prevoditelji romana *A Pál utcai fiúk* koristili za prijevod ili prilagodbu imena ovo poglavlje posvećujem toj tematici.

Grana lingvistike koja se bavi imenima naziva se onomastika ili imenoslovlje. Vlastita imena individualno su obilježje pojedine osobe te se razlikuju od kulture do kulture. Kako i u stvarnom životu svaka osoba nosi svoje ime koje će ga obilježavati, tako imena nalazimo i u književnim djelima a ona su pomno odabrana od strane autora. On ih može odabrati sukladno vremenu u kojem djelo nastaje, to mogu biti imena s kojima se autor susreo te su već poznata u kulturi u kojoj djelo nastaje. S druge strane, postoje djela u kojima autor tvori nova imena. Ona budu motivirana nekim karakteristikama koje autor pridaje liku pa se to izražava i kroz ime lika, tako često pridaje i humorističnu notu.

Sukladno tome koje ime je autor odlučio nadjenuti svojim likovima ona se prilikom prevođenja prema Hermansu (u Fernandes, 2006: 49) mogu podijeliti u dvije skupine: a) nemotivirana ili konvencionalna imena (eng. *conventional names*) i b) motivirana imena (eng. *loaded names*). Konvencionalna su imena nemotivirana za prevođenje jer ne nose nikakvo semantičko značenje; njihova morfologija i fonologija ne moraju se prilagoditi onoj ciljnoj jeziku ili su već internacionalno priznata. Motivirana su imena ona koja zbog svoje opisne naravi treba prevoditi.

Dubravko Škiljan, hrvatski jezikoslovac, u svojem radu „*Gazikelj ili o prevođenju vlastitih imena*“ (1992) daje detaljniji pregled razina na kojima bi se vlastita imena mogla prevoditi a to su: fonološka, morfološka i semantička. Supstitucija na fonološkoj razini naziva se

transfonemizacija, na morfološkoj transmorfemizacija, a na semantičkoj transsemantizacija. Škiljan navodi četiri stupnja adaptacije.

1. Nulti stupanj adaptacije je kada se prenose svi elementi iz izvornog jezika u ciljni jezik, tj. ime se prenosi bez ikakvih promjena i on je najčešće primijenjiv na nesklonjivim imenima.
2. Prvi stupanj adaptacije je kada morfološka struktura ostaje nepromijenjena a adaptacija se odvija na fonološkom planu. Škiljan prvi stupanj transfonemizacije dijeli na transfonemizaciju bez grafičkog prilagođavanja (npr. Renee - koji fonološki postaje /re'ne/, a ne /6>J'ne/ kao na francuskom), te na transfonemizaciju s grafičkim prilagođavanjem (npr. Rene).
3. Drugi stupanj adaptacije ili transmorfemizacija temelji se na zamjeni morfema izvornog jezika morfemom ciljnog jezika. Ovaj stupanj adaptacije mora biti popraćen transfonemizacijom, jer morfem drugog jezika ima plan izraza sastavljen od fonema tog jezika. Kod transmorfemizacije Škiljan razlikuje nekoliko podtipova, i to transmorfemizaciju bez grafičkog prilagođavanja (npr. Washington = Washingtonu) i transmorfemizaciju s grafičkim prilagođavanjem (npr. Vašington).
4. Treći stupanj adaptacije ili transsemantizacija je pravi prijevod leksema pri čemu semantička veza između izvornog i ciljnog jezika mora ostati nepromijenjena (npr. Zlatna pčela - Goldbiene).

Kako Gillian Lathey navodi ako su imena ostavljena neprevedena ona stalno podsjećaju mlade čitatelje da čitaju priču koja je smještena u drugoj državi, dok korištenje imenskog ekvivalenta ili alternative u ciljnom jeziku može voditi do neskladne veze između imena i okoline.

Za analizu imena likova djela „A Pál utcai fiúk“ pogledaj stranu: 36, 37

3. "ZASTARJELOST" PRIJEVODA

Ovo poglavlje daje nam moguć odgovor na pitanje „Mogu li prijevodi zastarjeti?“. Ovo je pitanje bitno u kontekstu analize triju prijevoda kojima ću se baviti obzirom na to da djelo datira iz davne 1907. godine, a prijevodi koje ću koristiti u analizi iz tridesetih i devedesetih godina 20. stoljeća, pa i nešto noviji prijevod iz 2006. godine. Bitno je analizirati u kojem razdoblju je prijevod nastao, kakav jezik je tada smatran standardnim i može li se u novije vrijeme taj prijevod smatrati zastarjelim ili je on ipak u skladu s originalom.

Prevoditeljica Vanda Mikšić se u članku *Traganje za "zastarjelim" prijevodima: komparativna analiza četiri prijevoda Combraya (2008)* dotiče teme zastarjelosti prijevoda. Bavi se pitanjem veze koja postoji između izvornog teksta i onog prevedenog, kakvu zadaću ima vremensko razdoblje, ima li poveznice među terminima "zastarjeli" i "neadekvatan" prijevod, je li potrebno davati nove prijevode ako su prethodni već prihvaćeni. Prijevod se, za razliku od originala, može ponavljati, odnosno objavljuju se novi prijevodi. Upravo se radi tog ponavljanja i pojavljivanja novih prijevoda postavlja pitanje može li prijevod zastarjeti, odnosno, znači li to da se prijašnji prijevod(i) više ne smatra(ju) adekvatnim(a) ako se naknadno pojavljuju novi prijevodi?

Prijevod je, koliko god on doprinosi društvu, zajednici, većem krugu ljudi, subjektivno djelo, on je rezultat prevoditeljskih odluka. Na pitanje je li potrebno isto djelo prevesti nekoliko puta nije lako odgovoriti. Zависи, naravno, kada je to djelo prvi puta prevedeno. Što se od tada promijenilo na jezičnoj, kulturnoj, književnoj razini. Čitajući više prijevoda istoga djela vidljive su razlike, što je neizbježno. Vidljivo je tada što je pojedini prevoditelj stavljao u fokus, kako je on interpretirao dijelove teksta. Kako Mikšić nadalje tvrdi, svaka osoba koja radi na prijevodu, ona ujedno i analizira djelo i bez obzira koliko se trudi biti objektivna i profesionalna, iz nje proizlazi osobna analiza. Upravo je zato moguće da originalno djelo ima više različitih prijevoda. Kada je riječ o istom tekstu, postoji mogućnost da prevoditelji neće jednako gledati na detalje koje izvorni tekst pruža, ukoliko njihova zapažanja i budu jednaka, postoji mogućnost da se njihovi prijevodi i dalje u malim količinama razlikuju. Ponajprije je to dokaz koliko je prevođenje inovativna i maštovita disciplina.

Stoga kada govorimo o "zastarjelosti prijevoda" ne govorimo da je prijevod loš ili neadekvatan, on je nastao u određenom vremenu i na temelju toga ocjenjujemo koliko su se jezik ili neke druge okolnosti promijenile. U tom slučaju treba naravno i pripaziti na jezik izvornika, odnosno, ako izvornik koristi arhaične oblike, prijevod bi se trebao toga držati kako bi ostao vjeran njemu, a pojedine razlike možemo pripisati kreativnosti i odlukama prevoditelja.

4. Ferenc Molnár i roman *A Pál utcai fiúk*

Za početak valja spomenuti tko je bio Ferenc Molnár. Mađarski pisac Ferenc Molnár rođen je u Budimpešti 12. siječnja 1878. godine. Preminuo je u New Yorku 1. travnja 1952. kamo je otišao dvadesetih godina 20. stoljeća. Studirao je u Ženevi i Budimpešti, no njegov odabir ipak nije bilo pravno zanimanje već je započeo s radom u redakciji dnevnika *Budapesti Napló*. Radio je u novinama *Hét*, *Új idők* te kao suradnik u novinama *Pesti Hírlap*. Kasnije je stekao svjetsku

slavu pišući drame i romane. Bavio se temama koje su na zapadu već bile prihvaćene kao npr. problemi društva, ali je također na pozornicu iznio najnovije moderne, estetske vrijednosti. Za razliku od svojih suvremenika, Molnár je točno znao što je potrebno kako bi popularnost kazališta rasla.

Ferenc Molnár imao je važnu ulogu u časopisu *Nyugat*. Svjetsku slavu donijela mu je njegova drama *Az ördög* koja je objavljena 11. siječnja 1908. godine upravo u časopisu *Nyugat*. Molnár je sve do 1937. godine redovito imao premijere u Mađarskoj. Tridesetih godina je imao zadnju premijeru, i to komedije *Delila*. Sve do 20. travnja 1946. godine, kada je imao premijeru predigre *A császár*, njegove se drame nisu izvodile u Budimpešti. Razlog tomu bilo je stupanje na snagu Protužidovskog zakona čime je radikalna desničarska tiskovna komora htjela istjerati Židove iz kazališta i novinarstva (Széchenyi, 2009: 90).

Njegova ranija djela poput *Magdolna* (1898.), *Csókók éjszakája* (1899.) i *Az éhes város* (1900.) prikazuju sliku običnih peštanskih ljudi. Vidljivo je kako u njima ima blagog podrugivanja, cinizma, razočaranja i humanosti malih ljudi.

Djela poput *Ma, Tegnap, Tegnapelőtt* (1911.), *Hétágú síp* (1911.) i *Ismerősök* (1917.) puno su britkija i oštrija s humorističnim prizorima.

Njegova najznačajnija djela namijenjena djeci su *Józsi* (1902.), *Gyerekek* (1906.) te *A Pál-utcai fiúk* (1907.).

Knjiga *Junaci Pavlove ulice* jedan je od najistaknutijih romana za mlade u mađarskoj književnosti. Možda je upravo njegova tematika bila ključ svjetskoga uspjeha. Molnár uspješno oslikava dječju hrabrost, nevinost, ljubav, požrtvornost, borbenost. Ovo djelo nosi snažne poruke, govori o tome kako se valja boriti za ono što je tvoje, kako vjerovati i praštati, govori o važnosti prijateljstva i obitelji, o tome kako smo jači nego što mislimo da jesmo, kako u svima, pa i onima naizgled najslabijima, postoji borac. Na kraju nas uči o žrtvi, o herojima, o gubitku voljene osobe i emocijama koje treba pokazati iako mislimo da će nas one učiniti slabijima. Govori o tome kako dijete žudi za prijateljima i kako je zapravo njihova uloga bitna u životu svakog pojedinca.

Roman je doživio veliki uspjeh ne samo u Mađarskoj već i šire. Prvi prijevod bio je na njemački jezik (*Die Jugend der Paulstrasse*, 1910.). Kasnije se pojavljuju prijevodi na poljski jezik (*Chłopcy z Placu Broni*, 1913.), estonijski (*Pál-tänava poised*, 1921.), slovački (*Chlapci z*

Pavlovskej ulice, 1925.), engleski (*The Paul Street Boys*, 1927.), talijanski (*I ragazzi della via Pal*, 1929.), te na češki (*Hoši z Pavelské ulice*, 1930.) (Majhut, Kralj: 2016: 399).

Prvi prijevod na području bivše Jugoslavije onaj je L. Matijevića iz 1933. godine izdavačke kuće Minevra. Majhut i Lovrić Kralj (2016) govore kako se prijevod na hrvatski jezik pojavio prilično kasno, odnosno onda kada Hrvatska i Mađarska više nisu bile dio političke unije, odnosno Austro-Ugarske Monarhije. Moguć razlog tomu je nezadovoljstvo Hrvata pozicijom u Monarhiji. Gotovo 30 godine poslije, 1962. godine, pojavljuje se prijevod na hrvatski jezik. Prijevodi ovog djela prisutni su u hrvatskoj književnosti u više od 20 izdanja. Između ostalih nalazimo 18 prijevoda L. Matijevića, 5 izdanja Zlatka Glika te 4 izdanja Nevena Ušumovića. Ovo djelo nalazi se na popisu lektire za 5. i 6. razred osnovne škole od 1960. godine (Isto: 397).

Djelo je, osim u književnome svijetu, postiglo veliki uspjeh i u kazalištu te na televiziji. U Mađarskoj je prvu adaptaciju za kazalište napravio Sándor Hevesi za kazalište *Royal Színház*. Predstava je izvedena 12. listopada 1936. godine. Njegovu adaptaciju doradio je István Palotay, a u režiji Lívie F. Lakner predstava je prikazana u kazalištu *Fővárosi Operettszínház* 11. travnja 1946. godine.

Prvi film priredio je 1924. godine Béla Balogh, dok je u produkciji Franka Borzage filmska adaptacija pod nazivom *No Greater Glory* 1934. godine dobila nagradu Venecijanskog filmskog festivala.

2007. godine, na stotu obljetnicu romana, u ulici Tömő na broju 4. izgrađeno je mjesto za zabavu i društveni prostor pod nazivom *Grund*, koji dočarava izvorne konstrukcije od drva prikazane u romanu.

U Hrvatskoj je 2018. godine Zagrebačko kazalište mladih povodom 70. obljetnice kazališta pripremilo predstavu prema ovome romanu u režiji Lee Anastazije Fleger te dramaturgiji Nikoline Rafaj. Predstavu su izvodili polaznici Učilišta te su imali dvije postave od ukupno 25 mladih glumaca. Uloge odraslih osoba, roditelja, profesora su reducirane te se radnja svodi na dvije skupine dječaka koji se bore za svoj prostor.

5. Usporedna analiza hrvatskih prijevoda romana *A Pál utcai fiúk*

U ovoj analizi osvrćem se na tri hrvatska prijevoda poznatog mađarskog romana *A Pál utcai fiúk*. U svoju analizu uključila sam prvo te osmo poglavlje iz razloga što u prvom poglavlju tek stečemo prvi dojam o knjizi te upoznajemo radnju i likove te stvaramo sliku o njima dok je u osmom poglavlju radnja već uvelike razvijena i odvijaju se bitni događaji vezani za bitku

glavnih likova. Ta dva poglavlja razlikuju se po aktivnostima glavnih likova, napetosti radnje te razvoju događaja čime dobivamo dva različita poglavlja koja nam mogu poslužiti za ovu analizu. Svrha ove analize je ukazati na različita rješenja koja ovi prevoditelji pružaju u svojim prijevodima. Pokušavam obrazložiti njihove odluke, dati razloge zašto pojedina riječ ili rečenica više ili manje odgovaraju originalu u usporedbi s drugim prijevodima. Kojim postupcima pribjegavaju prevoditelji te kakve razlike nalazimo u njihovim prijevodnim rješenjima.

Prvo što zamijetimo na svakoj knjizi njen je naslov, pa je to i ovdje prva stvar koju analiziram, ali gdje i nalazimo prvu razliku u prijevodima. Prevoditelji Zlatko Glik i Lajos Matijević naslov knjige prevode *Junaci Pavlove ulice*. Naime, ono što možemo ovdje zaista reći je činjenica kako je ovo mađarsko djelo zaista među hrvatskim čitateljima najpoznatije upravo pod tim naslovom. Možemo li obrazložiti zašto su se ovi prevoditelji odlučili upravo za imenicu *Junaci*? Gledajući u Mađarsko-hrvatski rječnik jasno je vidljivo kako riječ *fiúk* proizlazi iz riječi *fiú* što znači *dječak*. Kako su onda prevoditelji odlučili koristiti ovu, po značenju, mnogo snažniju riječ? Jedino obrazloženje koje ovdje možemo pružiti jest to da su prevoditelji Glik i Matijević imali na umu cjelokupnu radnju ovog romana u kojemu su dječaci, glavni likovi ovog romana, prikazani kao mali junaci koji se bore za svoj teritorij i brane ga velikom strašću i svim srcem. Njihova veličina iskazana je odmah u samome naslovu ovog romana. Treći prevoditelj ove analize, Neven Ušumović se u svome prijevodu odlučuje na riječ *dječaci* koja, kako je već spomenuto, nosi značenje mađarske riječi *fiú(k)* te time ostaje vjeran originalnom naslovu romana i pušta čitateljima na volju da ih okarakteriziraju drugim riječima. Mislim da možemo zaključiti kako su obje opcije prihvatljiv izbor što se tiče prijevoda naslova jer i u slučaju da odustupaju od originala, oni i dalje nose barem srž toga što nam samo djelo donosi svojom radnjom.

Također još jedna razlika koja odmah s početkom čitanja ovih prijevoda dolazi do izražaja činjenica da u prijevodu Nevena Ušumovića na marginama možemo naći objašnjenja pojedinih riječi koje bi čitateljima mogle biti nejasne, a on ih se odlučio dodatno objasniti.

5.1 Analiza primjera rečenica iz prvog i osmog poglavlja

1. *„Háromnegyed egykor, épp abban a pillanatban, mikor a természetrajzi terem katedraasztalán hosszú és sikertelen kísérletek után végre-valahára, nagy nehezen izgatott várakozás jutalmául a Bunsen-lámpa színtelen lángjában fellobbant egy gyönyörű, smaragdzöld csík annak jeléül, hogy az a vegyület, amelyről a tanár úr be*

akarta bizonyítani, hogy zöldre festi a lángot, a lángot csakugyan zöldre festette, mondom: pont háromnegyed egykor, épp abban a diadalmas minutumban megpendült a szomszéd ház udvarán egy zongoraverkli, s ezzel minden komolyságnak egyszeribe vége szakadt.” (Molnár, 1985: 3)

P1: *„U tri četvrta na jedan, baš u onom trenutku, kada je na katedri prirodopisnog kabineta poslije dugih i neuspjelih eksperimenata na kraju krajeva i s teškom mukom, kao nagrada za grozničavo očekivanje, u bezbojnom plamenu Bunsenove lampe, zasvjetlucala jedna divna, smaragdno-zelena traka, koja je imala da pokaže, da je ona smjesa, o kojoj je htio gospodin profesor da dokaže, kako plamen bojadiše zeleno, uistinu plamen tako i obojila – kažem: točno u tričetvrt na jedan, baš u onom pobjedonosnom minutu odjeknuo je vergl u dvorištu susjedne zgrade i time je svakoj ozbiljnosti učinjen kraj.“ (Molnár, prev. Matijević, 1933: 7)*

P2: *„Bijaše točno dvanaest sati i četrdeset i pet minuta. Upravo u tom trenutku na katedri prirodoslovnog kabineta, nakon dugih i neuspjelih pokusa, u bezbojnom svjetlu Bunsenove svjetiljke, kao nagrada za uzbudljivo iščekivanje, zasjao je krasan smaragdnozeleni trak. Bijaše to znak onoga što je gospodin profesor htio dokazati kako određena kemijska tvar oboji plamen zeleno, pa ga je zaista i obojila. Hoću reći: točno u dvanaest sati i četrdeset i pet minuta, upravo u toj slavodobitnoj minuti, odjeknuo je u dvorištu susjedne kuće vergl i time je svakoj ozbiljnosti došao kraj.“ (Molnár, prev. Glik, 1998: 5)*

P3: *„U četvrt do jedan, baš u onom trenutku kada je, nakon dugih i neuspjelih pokusa, na stolu katedre prirodopisnog kabineta, uz tešku muku, kao nagrada za uzbudljivo iščekivanje, najzad zabljesnula u bezbojnom plamenu Bunsenova plamenika jedna divna smaragdnozeleno šara, u znak da je ta smjesa, za koju je gospodin profesor htio dokazati da plamen boji u zeleno, plamen zaista obojila u zeleno, kažem: točno u četvrt do jedan, baš u toj pobjedničkoj minuti, zazveči u dvorištu susjedne kuće jedan glasovirski vergl, i time najednom svakoj ozbiljnosti dođe kraj.“*
*(katedra (grč.) - povišeno mjesto u učionici ili predavaonici namijenjeno profesoru ili predavaču; **Bunsenov plamenik** – naprava što se upotrebljava za zagrijavanje različitih kemikalija; **smaragdnozelen** – zelen kao smaragd (skupocjeni dragulj)) (Molnár, prev. Ušumović, 2006: 9)*

U ovome citatu su prvotno uočljive razlike na sintaktičkoj razini. Vidljivo je kako je u originalnom tekstu ovo jedna cjelovita rečenica. Ono što ovdje možemo zamijetiti je da svaki dio ove rečenice odiše nekakvom napetošću, detaljnim opisivanjem trenutaka u učionici. Gledajući prijevode vidimo kako Matijević i Ušumović prate fluentnost originala te također

ovaj citat prevode kao jednu cjelovitu rečenicu. Za razliku od njih, Glik se odlučio citat rastaviti na kraće rečenice. Vidljivo je kako je pojednostavio tekst i rastavio ga u četiri rečenice. Uspoređujući ove rečenice može se reći kako originalni tekst, pa i prijevodi koji su na sintaktičkoj razini pratili ovaj original imaju veću napetost. Čitajući Glikov prijevod s točkama iza rečenica gubimo napetost i fluentnost koju ovaj citat, kao prvi citat ove knjige, izražava.

Druge razlike koje valja istaknuti, one su na leksičkoj razini. Osvrnimo se prvo na prijevod riječi *természeträjzi*. Vidljivo je kako Ušumović i Matijević koriste riječ *prirodopisni*, dok Glik koristi riječ *prirodoslovni*. Po definiciji Hrvatskog jezičnog portala riječ *prirodopisni* dolazi od riječi *prirodopis* koja označava: „nastavni predmet u kojem se uči o prirodi i prirodnim pojavama“, dok *prirodoslovlje* znači „proučavanje i istraživanje zakonitosti i života prirode“. Uzimajući u obzir da se radnja ovdje odvija u učionici i radi se o nastavnom predmetu, možemo zaključiti kako prijevod Matijevića i Ušumovića *prirodopisni* više odgovara ovoj okolini. Zanimljivo je također kako jedino Ušumović daje cjelovit prijevod sintagme *a természeträjzi terem katedraasztalán*, odnosno *na stolu katedre prirodopisnog kabineta*. Glik prevodi *na katedri prirodoslovnog kabineta*, dok Matijević prevodi *na katedri prirodopisnog kabineta*. U originalu vidimo kako Molnár pobliže označuje to mjesto dodajući imenicu *stol*, odnosno *na stolu*. Glik i Matijević tu nadopunu izbacuju ostavljajući samo imenicu na *katedri*. Riječ *katedra* prema Hrvatskom jezičnom portalu označava: *podij predavača ili nastavnika u učionici ili predavaonici* dok prema Školskom rječniku hrvatskoga jezika vidimo kako značenje također može biti: *stol za kojim nastavnik predaje*.

Druga razlika na leksičkoj razini prijevod je sintagme *Bunsen-lámpa*. Prema Kemijskom rječniku: *Bunsenov plamenik* standardni je izvor topline u laboratoriju. Faradayev izum usavršio je njemački kemičar Roberts Bunsen (1811.-1899.) za potrebe svojih radova na spektroskopiji. Mađarski izvornik koristi termin *Bunsen-lámpa*, no osim tog termina moguć je i *Bunsen-égő*. U prijevodima je vidljivo kako je jedino Ušumović koristio hrvatski termin *Bunsenov plamenik*, dok su Glik i Matijević koristili izraze *Bunsenova lampa*, odnosno *Bunsenova svjetiljka*. Istraživajući nazive ovog predmeta nailazimo kako je u hrvatskome jeziku uvriježen naziv *Bunsenov plamenik*. Termini koje koriste Glik i Matijević mogu se smatrati doslovnim prijevodom, obzirom da u hrvatskome jeziku nisu uvriježeni nazivi za ovaj predmet.

Ono što još možemo spomenuti je to da u Matijevićevom prijevodu vidimo kako on koristi *dakanje*, odnosno koristi konstrukciju *da + prezent* umjesto infinitiva. To je vidljivo u primjerima: *imala da pokaže, htio da dokaže*. U *Malom priručniku za srpski jezik* (2015)

autorica Viktorije Škorućak i Valentine Bedi stoji da: „Prezent s veznikom da, takozvano da(da)kanje, općenito se smatra jezičnom odlikom srpskoga, a infinitiv hrvatskoga jezika.“ Isto tako možemo vidjeti imenicu *minut* koja je izražena u muškome rodu.

2. „*Valami vidám magyar nóta volt, ami a verkluból indulónak hangzott, s olyan csinnadrattásan, olyan bécsiesen pengett, hogy az egész osztály mosolyogni szeretett volna, sőt voltak, akik valóban mosolyogtak is rajta.*“ (1985: 3)

P1: „*Bila je to neka vesela arija, koja je tu u verglu naličila na neku koračnicu i ječala je tako »činadrata« i bečki, da je cio razred zaželio da se smije...*“ (1933: 7)

P2: „*Bijaše to neka vesela mađarska pjesmica što je iz vergla zvučala kao »cintadrata« koračnica i tako bečki da bi se cijeli razred najradije nasmijao.*“ (1998: 5)

P3: „*Bila je to neka vesela narodna pjesma, koja je preko vergla zvučala poput koračnice, i tako je zvečala pompozno, tako bečki da se čitav razred poželio nasmijati...*“ (**pompozno (tal.)** – raskošno, veličanstveno) (2006: 9)

U ovom slučaju imamo na leksičkoj razini tri različita prijevoda sintagme *vidám magyar nóta*. Mađarska riječ *nóta* nosi slijedeće značenje: 1. Népi(es), egyszerű, közvetlen hangú, énekelhető (magyar) szöveges dallam; (nép)dal, népies műdal. Iz toga je vidljivo da se misli na narodnu pjesmu. Ušumović se odlučio za prijevod *vesela narodna pjesma* čime neutralizira rečenicu i oduzima joj karakteristike mađarskog. Glik prevodi *vesela mađarska pjesmica* i time možemo reći kako je njegov prijevod najtočniji i najbliži originalu, jer je odlučio ovu sintagmu doslovno prevesti. Ušumovićev prijevod *narodna pjesma* u ovome bi slučaju možda bio bliži hrvatskim čitateljima, posebice iz razloga što je knjiga namijenjena djeci, možda ona ne znaju kako zvuči mađarska narodna pjesma, no ako je opisana samo kao *narodna pjesma*, mogu dočarati taj ugođaj. Matijević je s druge strane iskoristio izraz *vesela arija*. Prema Hrvatskom jezičnom portalu *arija* u razgovornom stilu označava melodiju, napjev. No i usprkos tome što ima to značenje njegov prijevod ovdje se čini najmanje prikladnim u usporedbi s ostalima koji odlučuju koristiti riječ *pjesma*, odnosno *pjesmica*.

Iduća razlika ona je na morfološkoj razini i tiče se citata koji u originalu glasi: „..., *ami a verkluból indulónak hangzott, s olyan csinnadrattásan, olyan bécsiesen pengett*“. Molnár ovdje opisuje gore spomenutu pjesmicu. Glik nudi prijevod: „...*što je iz vergla zvučala kao »cintadrata« koračnica i tako bečki...*“ gdje je vidljivo da on riječ „*cintadrata*“ pridodaje kao

opis, odnosno vrstu koračnice. Matijević prevodi: „..., koja je tu u verglu naličila na neku koračnicu i ječala je tako »činadrata« i bečki,...“ čime je jasno da on riječju „činadrata“ opisuje zvuk. No, iz njihovih prijevoda teško je razaznati što bi uopće značio taj pridjev „cintadrata“ odnosno „činadrata“ jer u hrvatskome ne postoji taj izraz. Gledajući u mađarski rječnik² nailazimo na objašnjenja koja upućuju na to da se radi o veoma glasnoj glazbi koja se uglavnom izvodi na činelama, bubnjevima ili na puhačkim instrumentima. Ušumović nudi prijevod: „..., koja je preko vergla zvučala poput koračnice, i tako je zvečala pompozno, tako bečki...“ što bi bio najbolji prijevod jer ako pogledamo u Mađarsko-hrvatski rječnik (2013) on za riječ *csinnadratta* nudi opis *bučna glazba*. Opis pompozno ovdje bi mogao najbolje i odgovarati nakon što vidimo i mađarsko značenje. Matijevićev i Glikov prijevod ostaju nejasni, primjetno je kako koriste i različite oblike te riječi, te je teško uopće iz toga razaznati koji oblik bi bio točan a iz toga ne možemo zaključiti koje bi točno bilo značenje te riječi, možemo samo nagađati kako je taj pridjev ili imenica povezan s koračnicom, odnosno sami interpretiramo što bi to moglo biti i na koji način je to povezano s koračnicom. Iako je u izvorniku od te imenice napravljen prilog možemo reći kako je u ovome slučaju najbolje rješenje ono koje nudi Ušumović.

3. „...a Weisz kifordította a zsebet, és kiszórta belőle az összes délelőtti morzsákat, melyek ama kifliből maradtak ott, amelyet Weisz a tíz órától egy óráig terjedő időközben a zsebéből evett ki darabonként;...“ (1985: 4)

P1: „...Weisz je prevrnuo svoj džep i tresao iz njega sve prijepodneve mrvice, koje su tu zaostale od one kifle, što ju je u međuvremenu od deset sati do jednog sata jeo iz džepa komad po komad;...“ (1933: 8)

P2: „Vajs (Weisz) je prevrnuo džep i iz njega istresao sve dopodneve mrvice što su ostale od onog kifla što ga je Vajs od deset sati jeo čitav sat, trgajući komadiće iz džepa.“ (1998: 5)

---

² CSINNADRATTA mondatszó és főnév csindaratta (hangutánzó)

I. mondatszó <Vásári, cirkuszi, mutatványos kikiáltók szava a figyelem felkeltésére rendsz. dob és cintányér hangjával kísérve.> Csinnadratta bum-bum-bum! || a. (gyermeknyelv, tréfás) <Katonazenekar v. menetelés zajának utánzására.> Csinnadratta, vonulnak a katonák.

II. főnév ..tát, ..tája (rosszalló)

1. Főleg cintányérral, dobbal és recsegő hangú fúvóhangszerekkel előadott, túlságosan, bántóan hangos, kezdetleges zene. A csinnadratta hangjaival kezdődött a vidám előadás.

2. Zenés húhó, lármás, rendezetlen zenés felvonulás. Nagy csinnadrattával vonult be. csinnadrattás.

P3: „...*Weisz izvrne džepove i raspe iz njih sve prijepodnevene mrvice što su preostale od one kifle koju je Weisz, u vremenskom rasponu od deset sati do jedan, jeo komad po komad iz džepa;...*“ (2006: 10)

U ovim citatima vidimo razlike na morfološkoj razini gdje je kod prevođenja riječi *zseb* vidljivo kako Ušumović koristi množinu *džepove*, dok Matijević i Glik koriste jedninu *džep* koja je izražena i u originalu. Također je ovdje zanimljivo kako jedino Matijević izražava posvojnost koja je vidljiva u originalu (*zsebét*). Za razliku od hrvatskog jezika, u mađarskome se jeziku posvojnost izražava kroz sufikse.

Vidimo i razlike u glagolskom vremenu kod glagola *kifordította*. Matijević i Glik glagol prevode u perfektu *je prevrnuo*, kako je i iskazano u originalu. Ušumović prevodi glagolom *izvrne* što upućuje na korištenje pripovjedačkog prezenta „kojim se izražavaju prošle činjenice u živu pripovijedanju ili pri sugestivnu iznošenju pov. zbivanja“.

Također valja spomenuti i razlike u prijevodu glagola *kiszórta*. Glagol je u mađarskom obliku izražen kao svršeni glagol pomoću prefiksa *-ki*. Matijević se odlučuje koristiti nesvršeni oblik glagola i prevodi *tresao je*, čime dobivamo sliku kako je ta radnja trajala neko vrijeme. Glik i Ušumović koriste također svršene oblike glagola kao i original.

Na kraju imamo surečenicu „...*, amelyet Weisz a tíz órától egy óráig terjedő időközben a zsebéből evett ki darabonként;...*“ u kojoj vidimo oznaku vremena *a tíz órától egy óráig*. Ušumović koristi rješenje *u vremenskom rasponu od deset do jedan*, a slično rješenje nudi i Matijević *u međuvremenu od deset sati do jednog sata*, iako možda izraz *u međuvremenu* nije naj sretnije rješenje uz konkretnu oznaku sati, bolje bi u tom slučaju odgovaralo *u razdoblju*. Glik, s druge strane, odstupa od tog značenja. On prevodi „...*od deset sati jeo čitav sat...*“ što nam daje potpuno drugu sliku i značenje koje, kada pogledamo originalni tekst, nije točno. Uz to on toj rečenici dodaje glagolski prilog sadašnji *trgajući* kojeg u originalnom tekstu ne nalazimo.

4. „*E pillanatban Csónakos kihajlot a padsor szélén, és odasúgta egy kis szóke fiúnak;...*“ (1985: 5)

P1: „*U tom trenutku Čonakoš se nagnuo iz reda klupa i šanuo nekom malom smeđem dečku;...*“ (1933: 9)

P2: „*U taj čas Čonakoš se nagne na kraju klupe i došapne plavokosom dječarcu;...*“ (1998: 6)

P3: „U tom trenutku Csónakos se nagne s ruba reda klupa i došapne jednom malom plavom dječaku:...” (2006: 10/11)

U ovim citatima nalazi se najznačajnija razlika u prijevodima ovog djela a radi se o prijevodu sintagme: „...egy kis szőke fiúnak:...” Ušumović i Glik prevode: „...jednom malom plavom dječaku:...” te „...plavokosom dječarcu:...” dok Matijević prevodi „...šapnuo nekom smeđem dječaku:...” Matijević ovime mijenja sliku plavokosog dječaka koji je najveći heroj ovoga djela i najprepoznatljiviji lik time što ga opisuje kao *smeđokosog*. Uz to on također neodređeni član *egy* prevodi kao *nekom* (bolje bi odgovaralo *jednom*) što dodatno umanjuje važnost njegova lika, te se može činiti kao da je to tek neki nebitan, usputni lik u ovome djelu.

5. „A Bunsen-lámpát eloltotta, a leckét kijelölte, és visszament a természetrajzi szertárba, a gyűjtemények közé, honnan minden ajtónyitáskor kitömött állatok, polcon tollászkodó kitömött madarak kandikáltak ki buta üvegszemükkal, s ahol a sarokban csöndesen, de méltósággal állongott a titkok titka, a rémek réme: egy megsárgult emberi csontváz.” (1985: 5)

P1: „Utrnuo je Bunsenovu lampu, zablježio lekciju i vratio se u prirodopisnu zbirku, među životinje, odakle su pri svakom otvaranju vrata izvirivale ispunjene životinje i ptice na policama, sa svojim glupim, staklenim očima, i gdje je u jednom uglu mirno, ali dostojanstveno stajala tajna nad tajnama, strahota nad strahotama, jedan požutjeli čovječji kostur.” (1933: 9,10)

P2: „Ugasio je Bunsenovu svjetiljku, zadao domaće zadaće i vratio se u dvoranu prirodoslovne zbirke. Odatle su prilikom svakog otvaranja vrata provirile punjene životinje, na policama stiješnjene punjene ptice s glupim staklenim očima, a u kutu je tiho, ali dostojanstveno, stajao – tajna svih tajni i strah svih strahova – požutjeli ljudski kostur.” (1998: 7)

P3: „Ugasi Bunsenov plamenik, zabilježi lekciju i vrati se u prirodopisno spremište, među zbirke, odakle su pri svakom otvaranju vrata izvirivale svojim glupim staklenim očima punjene životinje, punjene ptice što su na polici čistile svoje perje, a gdje je u kutu tiho, ali s dostojanstvom čamila tajna nad tajnama, sablast nad sablastima: požutjeli ljudski kostur.” (*čamiti* – patiti od čame (nemirnog stanja bez akcije, nemoći da se razbije dosada)) (2006: 11)

U prvome citatu vidljiva je razlika u prijevodu sintagme *a leckét kijelölte*, gdje Matijević prevodi *zabilježio lekciju* a Ušumović *zabilježi lekciju*. Glik se odlučuje za prijevod *zadao*

domaće zadaće. Ako pogledamo kontekst ovog odlomka, a to je da su učenici već spakirali svoje knjige, zvono je označilo završetak sata i učenici su brzo izašli iz učionice, vidimo kako je Glikov prijevod netočan. *A leckét kijelölte* u doslovnom prijevodu znači da je *zabilježio lekciju, zadao domaće zadaće* ima potpuno drugačije značenje koje bi upućivalo na to da je profesor još trebao imati pažnju učenika, no gledajući kontekst vidljivo je kako to nije bio slučaj.

Slijedeća je razlika prijevod sintagme *a természetrajzi szertárba, a gyűjteménjek közé*. Ušumović ovdje nudi najbolje rješenje: *u prirodopisno spremište, među zbirke*. Glik to prevodi: *vratio se u dvoranu prirodoslovne zbirke*. Obzirom da je riječ o manjem prostoru, mislim da korištenje termina *dvorana* nije najbolje rješenje jer ostavlja dojam velike prostorije. Matijević pak iz svog prijevoda izbacuje prijevod riječi *szertár* te samo govori *u prirodopisnu zbirku* čime malo odstupa od shvaćanja kako je to zasebna prostorija, što je bitno za nastavak rečenice.

U dijelu koji govori o prepariranim životinjama i pticama: *„kitömött állatok, polcon tolláskodó kitömött madarak kandikáltak ki buta üvegszemükkel“* sva trojica su se odlučila prevesti riječ *kitömött* rječju *popunjene* ili *ispunjene* životinje, što nije krivi prijevod, ali zanimljivo je kako niti jedan od njih nije koristio termin *„preparirane“*. Nadalje, kada je riječ o pticama, jedino Ušumović u potpunosti prevodi originalni tekst: *„punjene ptice što su na polici čistile svoje perje“*, dok Glik odabire rješenje *„na policama stiješnjene punjene ptice“* što je slobodan prijevod, jer se iz originala ne da zaključiti da je prostor u kojem se nalaze tijesan te da su ptice zbijene, već govori o njihovom položaju tijela. Matijević pak u potpunosti izbacuje njihov položaj tijela, možda zbog kompleksnosti same rečenice to vidi kao najbolje rješenje, jer time ne mijenja značajno poruku koju nosi original.

Na kraju rečenice imamo sintagmu *emberi csontváz* koju Ušumović i Glik prevode kao *ljudski kostur* što je ispravno, dok se Matijević odlučio sa *čovječji kostur* što nije učestala sintagma u hrvatskome jeziku.

6. *„Egy krajcár a fapálcikára nyársalt három szilva, három féle füge, három prünnella, három fél dió, mindmegannyi folyós cukorba mártva. Egy krajcár a nagy darab medvecukor, és ugyancsak egy krajcár az árpacukor.“* (1985: 6)

P1: „*Za krajcar dobijaju se tri šljive, nabodene na drvce, tri smokve, tri prunelle, tri poluoraha, sve to umočeno u šećernu tekućinu. Jedan krajcar je i velik komad crnog šećera, a isto tako i »krumpircukor«.*“ (1933: 10)

P2: „*Jedan krajcar su tri šljive na štapiću, tri polovice smokava, tri prinele, tri polovice oraha i sve to umočeno u tekući šećer. Jedan krajcar je veliki komad prženog šećera, kao što je jedan krajcar i crni šećer od ječmenog slada.*“ (1998: 7)

P3: „*Jedan krajcar stoje tri šljive, tri polovice smokve, tri polovice oraha, sve to nataknuo na drveni štapić i umočeno u tekući šećer. Jedan krajcar stoji i veliki komad prženog šećera, a krajcar je i komad šećera s ječmenim sladom.*“ (**krajcar (njem.)** – sitni novac u nekadašnjoj Austro-Ugarskoj) (2006: 12)

Ovdje vidimo kako su se svi prevoditelji odlučili zadržati kulturnu realiju, odnosno izraz za novac – krajcar. Sva trojica koristila su se metodom posuđivanja gdje su adaptirali pisanje te riječi.

U ovome citatu prvo primjećujemo prijevod riječi *fapálcikára*. Matijević koristi riječ *drvce*, čime pomalo stvara krivu sliku prilikom čitanja, jer po mome mišljenju koristeći riječ *drvce* čitatelju ne pada na pamet *štapić*. Glik i Ušumović to prevode točnije koristeći termin (*drveni štapić*) prilikom čega možemo zamisliti kako su slastice nabodene na *štapić*, što je puno teže zamisliti kada je riječ o *drvcu*.

Nadalje, vidimo kako u originalu imamo *három prünella*. Glik to prevodi kao *tri prinele* a Matijević kao *tri prunele*, dok Ušumović taj dio izbacuje. Vidljivo je kako se ni jedan prevoditelj nije najbolje snašao s tim izrazom jer nude različita rješenja, što upućuje na to da to nije uvriježen naziv kod nas. Istražujući točnije nazive jedino na što sam naišla je sljedeći opis na internetskoj stranici Tehnologija hrane: „Ljuštene suhe šljive (prinele) proizvode se u Francuskoj, a kod nas najviše oko Gorice (N. R. Slovenija). One imaju mnogo veću cijenu nego obična suha šljiva te se smatraju kao poslastica. U trgovini dolaze u drvenim zavojima ili u celofan-papiru. Obično se koštica vadi i ostavljaju cijeli plodovi, manje se prepolavljaju i suše polovine.“ Po ovome opisu možemo zaključiti kako je najbliži prijevod onaj Glikov.

Idući zanimljiv primjer je prijevod riječi *az árpacukor*. Ušumović prevodi *komad šećera s ječmenim sladom*, Glik *crni šećer od ječmenog slada*, dok Matijević piše *»krumpircukor«*. Prema Hrvatskom jezičnom portalu definicija slada je: „*agr.* proizvod dobiven klijanjem ječma, koji se upotrebljava u proizvodnji piva, sirupa i ekstrakta.“ U hrvatskome jeziku se koristi izraz

ječmeni slad, termin *ječmeni šećer* ne postoji. Ječmeni slad koristi se kao zamjena za šećer, pa u skladu s time mislim da Ušumović ovdje ima najbolje rješenje. Ono što ovdje ostaje potpuno nejasno to je Matijevićev prijevod *krumpircukor*.

7. „*És egyszerre csapta be a szájába az egész törökmézet, amelyre a fele papír ráragadt, letéphetetlenül, de nem lenyalhatatlanul.*“ (1985: 9)

P1: „*I najedanput je gurnuo u usta svu alvu za koju se bilo zalijepilo pola papira, tako da se nije moglo odlijepiti, ali se zato moglo olizati.*“ (1933: 14)

P2: „*I odjednom stavi u usta svu halvu, za koju se prilijepilo pola papira koji se nije dao otrgnuti, ali se mogao progutati.*“ (1998: 10)

P3: „*I odjednom ubaci u usta cijelu halvu, na koju je prionulo pola papira, neodljepljivo, ali ne i neprobavljivo.*“ (2006: 15)

U drugoj polovici ove rečenice vidimo tri potpuno različita prijevoda riječi *lenyalhatatlanul*. Najtočniji prijevod bio bi Matijevićev, jer je značenje riječi *lenyal* prema Mađarsko-hrvatskom rječniku: 1. polizati; 2. *razg.* zalizati (*o kosi*). Ušumović i Glik svojim prijevodima aludiraju na to da je taj papir pojeden, što ne mora biti u potpunosti krivo rješenje, jer je na početku rečenice rečeno kako je cijeli komad halve stavljen u usta. Također vidimo kako Matijević i Glik ovdje biraju postupak transpozicije jer jedino Ušumović prati gramatičku strukturu originala.

8. „*Mikor valamelyik erősebb fiú golyózni, tollazni vagy szentjánoskenyérmagba – pesti nyelven: boxenlibe – játszani lát magánál gyöngébbet, s a játékot el akarja venni tőle, akkor azt mondja: einstand.*“ (1985: 10)

P1: „*Kad neki jači dječak vidi da se slabiji od njega igraju klikerima, gumbima ili perom, i kad hoće da im oduzme igru, onda on kaže: einstand.*“ (1933: 16)

P2: „*Kad jači dječak vidi slabije od sebe kako se igraju pikulama, gumbima ili košticama rogača, a želi im oteti igračke, onda im kaže »einstand«.*“ (1998: 11)

P3: „*Kada neki snažniji dječak vidi nekog slabijeg od sebe kako se igra pikulama, perima ili za koštice rogača – peštanskim jezikom: za boxenlije – i hoće mu oduzeti igru, onda kaže: einstand.*“ (**pikula (tal.)** – obojena kuglica za dječju igru izrađena od stakla ili pečene gline; **rogač** – zimzeleno stablo s plodom u obliku mesnate slatke mahune, u kojem ima sitnih koštica) (2006: 17)

O ovome slučaju moguće je vidjeti jednu posebnost mađarskog jezika, a to je da ima mogućnost izražavanja gotovo svih radnji pomoću jednog glagola (glagol *golyózni*) za razliku od hrvatskog (*igrati se pikulama*). Kako Klaudy navodi u svojoj knjizi (2007) bilo da se prevodi na engleski, njemački ili ruski jezik jedna od najčešćih transformacija je pretvorba mađarskih glagola s određenim značenjem u glagol općenitijeg značenja i imenicu određenijeg značenja u prijevodu. Drugim riječima, prevoditelji koriste transpoziciju kao prijevodno rješenje. Time vidimo kako Ušumović i Glik prevode *golyózni* kao *igrati se pikulama* dok Matijević odabire riječ *klikeri*. Oba rješenja su dobra no *pikulama* ide u korist to što je to možda učestaliji i uvriježeniji naziv u hrvatskome jeziku. Također je vidljivo kako Matijević ovdje dodaje još imenicu *gumbima* koju ne vidimo u originalu te time ostaje nejasno zašto se odlučio ubaciti tu imenicu jer ni mađarsko objašnjenje glagola *golyózni*³ ne nudi objašnjenje u kojem je vidljivo da se igra igrala i *gumbima*.

Također je vidljivo kako prilikom prevođenja sintagme „*magánál gyöngébbet*“ Glik i Matijević koriste množinu „*slabije od sebe*“, odnosno „*slabiji od njega*“ dok jedino Ušumović prevodi u jednini „*slabijeg od sebe*“.

Iduća je zanimljivost prijevod rečenice: „*szentjánoskenyérmagba – pesti nyelven: boxenlibe – játszani*“. Najpotpuniji prijevod nudi Ušumović. On glagol *játszani valamibe(n)* prevodi kao *igrati u koštice rogača*, i prevodi kulturnu realiju koja slijedi *pesti nyelven: boxenlibe*, odnosno *peštanskim jezikom: za boxenlibe*. Glik prevodi kao da su se dečki igrali *s košticama rogača* što nije točan prijevod, a kulturnu realiju izbacuje. Dok Matijević izbacuje obje stvari iz svog prijevoda. Kod prevođenja kulturnih elemenata vidimo kako je Ušumović u prijevodu izabrao postupak posuđivanja: „**Posuđivanje** znači preuzimanje elemenata iz izvornog jezika bez njegova prevođenja, katkad uz odgovarajuće prilagodbe pravopisu ciljnog jezika.“ (Pavlović, 2015: 73), dok je kod Glik i Matijevića vidljivo izostavljanje: „**Izostavljanje** kulturne referencije je postupak za kojim prevoditelj može posegnuti u slučajevima kad bi ga neki drugi postupak u komunikativnom smislu stajao više nego što bi pridonio vjernosti prijevoda. (Ivir 1987:44),“ (Pavlović, 2015: 80). Smatram da izostavljanje prijevoda ovog kulturnog elementa nije najbolje rješenje jer, kao što je to vidljivo kod Ušumvića, on ne narušava cjelokupnu sliku. Već je iz raznih elemenata romana vidljivo kako se radnja odvija u Budimpešti, te su pojedine kulturne elemente prevoditelji zadržali u svome prijevodu i zbog toga ne postoji razlog zbog

---

³ *golyóval, kül. agyagból v. üvegből készített, színes golyókkal játszik, rendsz. úgy, hogy a golyókat egy kis gödörbe igyekszik juttatni.*

kojega bi ovo bilo, tako reći, neprevodljivo ili štetno za prijevod. Upravo bi prijevod ove sintagme doprinio učenju nečeg novog i specifičnog vezanog za ove dječake.

9. „Egy órákor már ragyogott az édes tavaszi napsugár, fölszikkadt a kövezet, s mikor a fiúk hazamentek az iskolából, megint meleg volt, és friss illatokat hozott a szellő a budai hegyekről... Az erődökben felhalmozott homok megázott, de meg is száradt egy kicsit délutánra. A bombák így használhatóbbak voltak.” (1985: 118.)

P1: „U jedan sat sjalo je proljetno sunce, pločnik se sušio, pa kad su dječaci išli iz škole kući, bilo je opet toplo a vjetar je s otvorenih brda donosio svježe mirise.... U tvrđavama nagomilani pijesak postao je vlažan, ali se do popodne već malo isušio. Tako su bombe bile utoliko bolje.“ (1933: 130)

P2: „U jedan sat već je sjalo drago proljetno sunašce, a pločnici su se sušili. Kada su dječaci odlazili iz škole kući, ponovno je bilo toplo, a vjetrić je donosio svježe mirise s budimskih brda.... Prikupljeni se pijesak na utvrđama ovlažio, ali i malo posušio do podneva. Bombe su tako bile uporabljive.“ (1998: 110)

P3: „U jedan sat već su blistale slatke sunčeve zrake, osušio se pločnik, pa kad su dječaci išli kući iz škole, ponovo je bilo toplo, a budimski je povjetarac donosio svježe mirise.... Pijesak nagomilan na utvrđama smočio se, ali se već jednim dijelom i osušio. Bombe će tako biti učinkovitije.“ (**budimski** – koji pripada Budimu, Budimpešti; **učinkovitiji** – djelotvorniji, plodonosniji) (2006: 128)

U prvom dijelu rečenice vidimo razlike na leksičkoj razini kod prevođenja pridjeva *édes*: Ušumović prevodi *slatke* a Glik *drage*, Matijević, pak, ne prevodi. Obzirom da je riječ o sunčevim zrakama, postavlja se pitanje mogu li one biti *slatke* i *drage* ili bi možda bolje rješenje u ovome slučaju bilo *ugodne sunčeve zrake*? Kod ove je sintagme također zanimljivo to da jedino Ušumović *napsugár* prevodi kao *sunčeva zraka*. No valja istaknuti kako koristi množinu (*sunčeve zrake*) što stilski možda bolje odgovara, no u originalu su i imenica i glagol u jedini.

Također valja spomenuti kako u Matijevićevom prijevodu nedostaje prilog *már*, odnosno *već* koji nam u ovome kontekstu daje do znanja da je prije nego što je došlo lijepo vrijeme padala kiša, odnosno otkriva nam kako to nije dugo trajalo.

Idući zanimljiv prijevod je ove rečenice: „és friss illatokat hozott a szellő a budai hegyekről”. Ušumović prevodi „a budimski je povjetarac donosio svježe mirise“. Zanimljivo je kako on

povjetarac opisuje s *budimski* a riječ *hegyek* ne spominje, time nam ne daje sliku da je povjetarac dolazio s brda, što se možda može zaključiti pošto je riječ o Budimu koji je uglavnom brežuljkast, ali pomalo oduzima tu sliku koju nam pruža izvorni tekst, koji spominje i te brežuljke. Glikov prijevod bio bi najprikladniji jer je iznio i sva geografska obilježja koja nam donosi original: „*a vjetrić je donosio svježe mirise s budimskih brda*“. Matijević prevodi „*a vjetar je s otvorenih brda donosio svježe mirise*“ gdje je vidljivo kako je on kulturno obilježje „*budimskih brda*“ zamijenio s „*otvorenih brda*“ čime nije oduzeo generalnu sliku, ali je oduzeo specifična mađarska, odnosno budimpeštanska obilježja. Također se odlučio umjesto *vjetrić* ili *povjetarac* koristiti riječ *vjetar* što ne ostavlja lagan, proljetni dojam.

Osvrnimo se i na rečenicu „*A bombák így használhatóbbak voltak.*“ Odmah je vidljivo kako ovdje imamo komparativ. U prijevodima Ušumović koristi komparativ „*Bombe će tako biti učinkovitije.*“ gdje je vidljivo kako je on pridjev *használható*⁴ zamjenio s pridjevom *hasznos*⁵ te koristio izraz *učinkovit*. On također u prijevodu koristi buduće vrijeme, iako je u originalu jasno iskazano prošlo vrijeme pomoću glagola *voltak*. Matijević prevodi rečenicu „*Bombe su bile utoliko bolje.*“, gdje je također vidljiv komparativ no izbor riječi je pomalo generaliziran. Glik prevodi „*Bome su tako bile uporabljive.*“, on jedini koristi točan prijevod riječi *használható*, no ne koristi komparativ koji je vidljiv u originalu.

10. „*Téhat tegnap, alighogy eltávozott birodalmukból a vörösinges küldöttség, egy Pál utcai küldöttség kelt útra a zászlóval a Fűvészkert felé.*“ (1985: 120)

P1: „*Jučer popodne, neposredno po odlasku poslanika crvenih košulja iz njihovih redova, uputilo se i jedno poslanstvo dječaka iz Pavlove ulice sa zastavom u botanički vrt.*“ (1933: 132)

P2: „*Tako je jučer, tek što se iz njihova carstva udaljilo poslanstvo crvenokošuljaša, krenulo pavlouličansko poslanstvo put botaničkog vrta.*“ (1998: 112)

P3: „*Dakle, jučer, tek što se poslanstvo crvenokošuljaša udaljilo s njihova terena, jedno poslanstvo dječaka Pavlove ulice krenulo je sa zastavom na put prema Botaničkom vrtu.*“ (2006: 132)

---

⁴ HASZNÁLHATÓ melléknév -an, -bb Olyan <személy, tárgy, dolog>, akit, amelyet vmely célra használni lehet, igénybe lehet venni; erre alkalmas v. alkalmazható. Használható vmiként, vminek, vmire, vmiül. Használhatóvá tesz vmit. Nehezebb munkára nem használható ember. Ez a kifejezés itt nem használható. Mire használható? || a. (csak vonzat nélkül) (bizalmas)

⁵ HASZNOS 1. Olyan <tárgy>, amelynek használatából haszon, anyagi, erkölcsi, szellemi gyarapodás, előny származik. Hasznos jószág, könyv.

Kao prvo vidimo oznaku vremenu *tegnap* koju svi prevode kao *jučer*, no Matijević ovdje dodaje još pobližu oznaku *popodne* jer se referira na poglavlje prije kada su se nakon ručka našli na grundu i u posjetu im je došlo poslanstvo crvenokošuljaša.

Iduća zanimljiva rješenja tiču se prijevoda „*egy Pál utcai küldöttség*“. Ušumović prevodi „*jedno poslanstvo dječaka Pavlove ulice*“, Glik „*pavlouličansko poslanstvo*“ a Matijević „*jedno poslanstvo dječaka iz Pavlove ulice*“. Vidljivo je kako Ušumović i Matijević ovdje dodaju riječ *dječaka* iako original spominje samo poslanstvo, dok se Glik odlučio poznato obilježje koristiti kao pridjev *pavlouličansko*. Po vrsti riječi najbliži prijevod originalu, onaj je Glika, no kako se u ostalim prijevodima, pa i u onom od Glika, sintagma *A Pál utcai* uglavnom prevodi kao *Pavlove ulice* ili *iz Pavlove ulice*, izbor pridjeva *pavlouličanski* u hrvatskome jeziku ne djeluje praktično.

Na kraju, zanimljivo je kako Glik i Matijević *Füvészkert* prevode *botanički vrt* napisano s malim početnim slovom, a samo se Ušumović odlučuje napisati ga *Botanički vrt* velikim početnim slovom. Obzirom da je riječ o botaničkom vrtu koji se spominje kroz cijeli roman, koji je bio takoreći dom crvenokošuljaša i da znamo o kojem vrtu je riječ, mislim da je ovdje ispravnije napisati velikim početnim slovom kako je to i učinio Ušumović.

Ovdje također možemo uočiti gramatičke različitosti između hrvatskog i mađarskog jezika. Sintagma *a vörösinges küldöttség* u hrvatskim prijevodima postaje *poslanstvo crvenokošuljaša*. Vidimo kako je u mađarskoj sintagmi to pridjevni atribut, dok u prijevodu postaje imenički atribut.

11. „*Történetíróhoz pontos időszámítás illik, tehát pontosan jegyezzük fel, hogy hat perccel ez után a Pál utca felől trombitaszó hangzott. Idegen trombita volt.*“ (1985: 125)

P1: „*Historiku se pristoji pravilno računanje vremena, pa zato i bilježimo brižljivo da su se šest minuta kasnije iz Pavlove ulice začuli glasovi trube, koji su poticali iz neke strane trube.*“ (1933: 138)

P2: „*Povjesničaru priliči biti točan. Dakle, zabilježimo: pet minuta poslije odjeknula je iz Pavlove ulice truba. Neka druga truba.*“ (1998: 116)

P3: „*Povjesničaru pristoji točno računanje vremena, zato bilježimo precizno da se šest minuta nakon toga s Pavlove ulice oglasila truba. To je bila strana truba.*“ (2006: 137)

Vidljivo je kako je Glik skratio rečenicu, prvo jer je dio rečenice: „*Történetíróhoz pontos időszámítás illik*“ preveo samo kao: „*Povjesničaru priliči biti točan*“ no nije precizirao u čemu bi on trebao biti točan. Drugo, iza toga dijela stavio je točku i razdvojio tu konstrukciju na dvije rečenice.

Sintagma *pontosan jegyezzük fel* prevedena je kod Ušumovića kao *bilježimo precizno*, on glagol iskazuje u nesvršenom glagolskom vidu, iako je u originalu jasno izražen svršeni glagol, no jednako prevodi i Matijević. Glik prevodi u svršenom glagolskom vidu koristeći glagol *zabilježimo*. Vidljivo je kako je Glik izbacio prijevod riječi *pontosan*, čime je umanjio ono što je autor i u prethodnoj rečenici, odnosno u prvom dijelu te rečenice htio naglasiti a nastavlja se u tome dijelu. Matijević se pak odlučio koristiti riječ *brizljivo* što u hrvatskome jeziku zvuči pomalo nezgrapno, ali prema značenju riječi nije pogrešno. Prema Hrvatskom jezičnom portalu značenje riječi *brizljiv* je: s brigom, s punom brigom, na brizljiv način; pomnjivo, pažljivo, savjesno, brižno.

U idućem dijelu vidljiva je i pogreška prevoditelja, i to u prijevodu Glika koji „*hat perccel ez után*“ prevodi „*pet minuta poslije*“ umjesto „*šest minuta poslije*“.

Ono na što bi se još valjalo osvrnuti je Matijevićev prijevod kraja rečenice. „...*a Pál utca felől trombitaszó hangzott. Idegen trombita volt.*“ on prevodi „...*začuli glasovi koji su potjecali iz neke strane trube.*“ Ovdje se odmah može uočiti kako je on spojio dvije rečenice koje su u izvornome tekstu u jednu rečenicu. Rješenje za koje se on odlučio „*glasovi koji su potjecali iz neke strane trube*“ ne djeluje najbolje. U ovome slučaju mislim da, ako je već išao prema dužoj konstrukciji, da bi bolje rješenje bilo „*zvukovi koji su potjecali iz neke strane trube*“.

12. „*De ebből nem esznek!*“ (1985: 127)

P1: „*Ali su načinili račun bez krčmara!*“ (1933: 140)

P2: „*Ali napravili su račun bez krčmara!*“ (1998: 119)

P3: „*Ali od toga neće biti ništa!*“ (2006: 139)

Ovdje vidimo kako su se Glik i Matijević odlučiti za frazu „*napraviti račun bez krčmara*“. Hrvatski jezični portal tu frazu opisuje: „**račun bez krčmara:** odluka ili zamisao bez onoga koga se tiče, ili koji zapravo odlučuje.“ Ušumović se odlučio za nešto neutralniji prijevod: „*Ali od toga neće biti ništa!*“

U mađarskom rječniku poslovice (Bárdosi, Kiss: 2005) stoji slijedeće: „Abból (ugyan) nem eszik [eszél]! BIZ. 'elutasítás kifejezése: nem kap(sz) belőle, abból nem lesz semmi!'”

Ako uzmemo u obzir kontekst u kojem se ove poslovice koriste, a to je da je Boka dokučio plan crvenokošuljaša i objašnjavao ga Kolnayju, onda možemo zaključiti kako je Ušumović najbolje prenio mađarsku poslovicu, obzirom na okolnosti u kojoj je ona izrečena. Po objašnjenju poslovice *napraviti račun bez krčmara* vidljivo je kako ona ne odgovara najbolje ovome kontekstu.

Kako Klaudy u svojoj knjizi (2007) navodi, prevoditelj rijetko ima zadatak prevoditi doslovno. Frazeologizme, čije značenje nije automatski izraženo kroz značenje riječi od kojih se sastoji, zapravo i ne prevodimo, već nalazimo odgovarajuće frazeologizme u ciljnom jeziku koji se koriste u sličnim situacijama.

13. „*Intett Kolnaynak, s egy szempillantás alatt a kunyhóba vitték a kapálódzó vörösingest. Boka rázárta az ajtót.*“ (1985: 131)

P1: „*Dao je Kolnaiju znak i oni odvukoše u kolibu dječaka, koji se branio i rukama i nogama. Boka je zaključao za njim vrata.*“ (1933: 143)

P2: „*Domahne Kolnaitu i za tren oka odniješe crvenokošuljaša u kolibu.*“ (1998: 121)

P3: „*Mahne Kolnayu pa zajedno odvukoše u kolibu crvenokošuljaša, koji se koprcalo. Boka zatvori vrata za njim.*“ (**koprcati se** – brzim i naglim pokretima tijela i udova nastojati se izbaciti od čega, osloboditi se) (2006: 145)

U ovim prijevodima odmah je vidljiva razlika na sintaktičkoj razini jer kod Glika nedostaje prijevod druge rečenice, kao i to da izbacuje dio koji se odnosi na crvenokošuljaša (*a kapálódzó vörösingest*), no vidimo kako je jedini preveo u kojem se vremenskom intervalu odvila radnja *egy szempillantás alatt*, odnosno *i za tren oka*.

Kod Matijevića vidimo da se odlučio riječ *a kapálódzó* prevesti na opisni način *koji se branio i rukama i nogama*. Ta riječ prema Mađarsko-hrvatskom rječniku dolazi od glagola *kapálódzik*: *koprcati se, bacakati se, otimati se* i time je jasno vidljivo kako je on odlučio tu konstrukciju produljiti. Još jedna razlika na razini leksema u Matijevićevom prijevodu vidljiva je na samom početku rečenice gdje on glagol *int* (mahati, klimati) prevodi kao *dao je znak*. Prijevod za koji

se on odlučio ima šire značenje i može se postaviti pitanje na koji način mu je dao znak a odgovor na to pitanje ne dobivamo.

Ono što je u njegovom prijevodu pomalo iznenađujuće je to što se umjesto ovdje već prihvaćenog i korištenog izraza *crvenokošuljaš* odlučio za običnu riječ *dječak*. U ovom slučaju kada je riječ o njihovoj borbi s crvenokošuljašima, mislim da je trebalo ustrajati na tom izrazu, jer ipak se ne radi o bilokojem dječaku. Gledajući kontekst, Glik i Ušumović cijelo vrijeme ustraju na korištenju riječi *crvenokošuljaš*, dok Matijević više generalizira koristeći riječ *dječak* ili *jedan od crvenih košulja*. Razlog tomu može biti to što nije točno izraženo imenom o kojem je dječaku riječ.

14. „Egy erőtelves alak vált ki a küzdők közül, és Kolnay felé ugrott. Megkapta a kezét, és birkózni kezdett vele. Vége volt. Kolnay nem teljesíthette a parancsot.“ (1985: 135)

P1: „Tada se iz reda rvača izdvoji jedna snažna prilika i baci se na Kolnaya. Ona ga uhvati za ruku i počne se s njim rvati. Sve je propalo. Kolnay nije bio u stanju, da izvrši zapovijed.“ (1933: 148)

P2: „Jedna snažna prilika izdvoji se iz mnoštva boraca i Kolnai skoči na nju. Uhvati je za ruku i počne se hrvati. Bio je svemu kraj. Kolnai nije izvršio zapovijed.“ (1998: 126)

P3: „Jedna snažna prilika izdvoji se među borcima i skoči na Kolnaya. Uhvati ga za ruke i počne se hrvati s njim. Gotovo je. Kolnay nije mogao ispuniti zapovijed.“ (2006: 149)

Ovdje možemo primijetiti prijevod riječi *küzdők*. Ušumović i Glik prevode rječju *borci* dok Matijević koristi izraz *rvači*. Prema Hrvatskom jezičnom portalu imenica *rvač* označava osobu koja se bavi *rvanjem* što je: „sport disciplina kojoj je cilj raznim zahvatima oboriti protivnika na leđa i spriječiti ga da ustane“. Riječ *küzdők* dolazi od glagola *küzd* koji znači *boriti se*, time bi točniji prijevod bili *borci*, što posebno dolazi do izražaja u idućoj rečenici kada imamo glagol *birkózni* koji znači *hrvati se*. Dakle, imamo dva različita glagola koji imaju različito značenje a vidljivo je kako je Matijević upotrijebio isto značenje za oba glagola.

U nastavku je vidljivo kako Ušumović i Matijević „*és Kolnay felé ugrott*“ prevode „*skoči na Kolnaya*“ odnosno „*i baci se na Kolnaja*“ dok Glik nudi prijevod „*Kolnay skoči na nju*“ gdje je vidljiva netočna interpretacija rečenice jer Glik time daje pogrešnog pokretača radnje.

U posljednjoj rečenici „*Kolnay nem teljesíthette a parancsot.*“ vidimo u glagolu korištenje sufiksa *-het* čime se označava mogućnost nečega, odnosno u ovom slučaju nemogućnost. U prijevodima vidimo kako su Ušumović (*Kolnay nije mogao ispuniti zapovijed*) i Matijević (*Kolnai nije bio u stanju da izvrši zapovijed*) to naznačili u svojim prijevodima, dok kod Glika to nije slučaj (*Kolnai nije izvršio zapovijed.*).

15. „– *Gyere le! Roham! – felelt futtában, s erre kezek, lábak jelentek meg az erődök falain, és lemászott a tüzérség. Ez volt a második zárt csatasor, mely lépésben ment az első mögött.*“ (1985: 136)

P1: „– *Sidíte! Juriš! – odgovorio mu je Boka u trku. Na zidovima tvrđava pojavile su se noge i ruke i topništvo je puzalo niz njih. Ono je obrazovalo drugi zatvoreni bojni red, koji je prvoga slijedio u korak.*“ (1933: 149)

P2: „– *Sidíte! Juriš! – odvрати Boka u trku. Rukama i nogama spustiše se topnici. To je bio drugi borbeni red koji je išao korak iza prvoga.*“ (1998: 127)

P3: „– *Sidíte! Juriš! – odgovore mu u trku, na što se na zidovima utvrda pojave ruke i noge, i spusti se artiljerija. To je bio drugi zatvoreni bojni red, koji je ukorak išao za prvim.*“ (2006: 150)

Prva razlika koju ovdje možemo primjetiti je ona na morfološkoj razini, odnosno vidljivo je kako je sintagma *felelt futtában* izražena u jedini. Tako ju prevode Glik: „*odgovorio mu je Boka u trku*“ te Matijević: „*odgovorio mu je Boka u trku*“, no Ušumović nudi: „*odgovore mu u trku*“ što je u množini. Iz njegova prijevoda vidljivo je kako nije pobliže odredio tko je odgovorio, što upućuje na to da kontekst nije u potpunosti shvaćen.

Na razini sintakse vidljivo je kako u prvoj rečenici Matijević i Glik jednu mađarsku rečenicu rastavljaju na dvije hrvatske.

Rečenicu „*s erre kezek, lábak jelntek meg az erődök falain, és lemászott a tüzérség.*“ Glik je vidljivo skratio na „*Rukama i nogama spustiše se topnici.*“. On ovdje uskraćuje sliku da su se tek na Bokine riječi pojavile ruke i noge na zidovima utvrda.

5.2. Prevođenje imena likova

Ferenc Molnár	Lajos Matijević	Zlatko Glik	Neven Ušumović

Boka	Boka	Boka	Boka
Nemecsek	Nemeček	Nemeček (Nemecsek)	Nemecsek
Kolnay	Kolnay	Kolnai (Kolnay)	Kolnay
Csengey	Čengej	Čengej (Csengey)	Csengey
Csónakos	Čonakoš	Čonakoš (Csónakos)	Csónakos
Csele	Čele	Čele (Csele)	Csele
Weisz	Weisz	Vajs (Weisz)	Weisz
Geréb	Gereb	Gereb	Geréb
Barabás	Barabaš	Barabaš (Barabás)	Barabás
Áts Feri	Feri Ač	Feri Ač (Feri Áts)	Feri Áts

Tablica 1

Kako je spomenuto u teorijskom djelu, imena likova dijele se na nemotivirana ili na motivirana imena. Likovi u ovome djelu imaju nemotivirana, odnosno konvencionalna imena koja ne nose semantičko značenje obzirom da ona nemaju dublje, opisno značenje lika već su klasična mađarska imena.

Prema Škiljanovoj klasifikaciji iz ove tablice je vidljivo kako Ušumović pribjegava nultoj adaptaciji, odnosno prenosi imena točno onako kako su napisana i u izvornome tekstu. Kod Glika vidimo kako je prilikom prvog spominjanja imena likova u zagradama nadodao njihov zapis u izvornom obliku, no nakon toga piše imena onako kako se čitaju. Matijević, pak, od samoga početka piše imena kako se čitaju, odnosno iz toga možemo zaključiti kako su njih dvojica koristili drugi stupanj adaptacije, transmorfemizaciju, točnije transmorfemizaciju s grafičkim prilagođavanjem. Zanimljivo je također kod Matijevića to što imena likova Kolnay i Weisz kroz cijeli prijevod ostaju napisana kao u izvornome djelu, odnosno koristi nulti stupanj adaptacije kao što je to kod Ušumovića.

5.3. "Zastarjelost" prijevoda

Postavlja se pitanje je li koji od ovih prijevoda zastario te je li bilo potrebno raditi nove prijevode?

U teoriji smo spomenuli kako, kada pokušavamo analizirati može li prijevod zastarjeti, treba analizirati kada je prijevod nastao i što se od tada promijenilo na jezičnoj, kulturnoj te književnoj razini.

Obzirom da smo analizirali prijevod iz 1933. godine valja spomenuti kako se prije, a i nakon, uspostave nove države Kraljevine Srba, Hrvata i Slovenaca 1918. godine hrvatski jezik našao u novom političkom i komunikološkom kontekstu. Javljala se nova ideja za zajedničkim jezičnim standardom. Srpski su jezikoslovci za taj standard smatrali tzv. „beogradski stil“ koji bi služio za primjer pri oblikovanju državnog jezičnog standarda, u prilog im je išla i činjenica da je srpski narod bio mnogobrojniji te se time prognoziralo kako će istočno narječje odnijeti pobjedu. (Damjanović, 2020.) Uzevši to u obzir vidimo kako je u ovim izdvojenim rečenicama moguće naći par primjera u Matijevićevom prijevodu koji upućuju na to da je u to vrijeme hrvatski jezik bio pod utjecajem srpskoga.

S druge strane u prijevodima Zlatka Glika te Nevena Ušumovića čiji su prijevodi objavljeni 1998. te 2006. godine kada je Hrvatska bila samostalna država vidljivo je kako nema utjecaja drugog jezika, ukoliko u djelu nailazimo na nepoznate ili starije riječi to je zato što riječi kao takve nalazimo i u samome originalu koji je nastao davne 1907. godine. Stoga je za odgovor na pitanje može li prijevod zastariti važno pogledati kada i u kojim je okolnostima prijevod nastao. U ovome slučaju možemo zaključiti kako se, nakon što se prvi prijevod ovog djela pojavio na hrvatskom području 1933. godine, javila potreba za prijevodom na hrvatski jezik, no time ne osporavamo i ne možemo reći kako je prijevod pod utjecajem srpskog jezika neadekvatan za današnje vrijeme.

6. ZAKLJUČAK

Neosporna je činjenica da je Ferenc Molnár ovim djelom osvojio svijet. Junaci Pavlove ulice omiljeno su štivo i mlađih i starijih čitatelja, kao što su i kazališne i filmske adaptacije sigurno doživile svoj uspjeh. Upravo je zato ovo djelo, kako na svjetskoj razini, tako i u Hrvatskoj, izazvalo velik interes u krugu prevoditelja.

Uspoređujući tri hrvatska prijevoda ovoga romana vidimo kako je neizbježno da ćemo naići na razlike. Svaki prevoditelj je osoba za sebe a svaka osoba je posebna, što znači da će svatko za sebe i na svoj način interpretirati tekst te u prijevodnom procesu donijeti odluke za koje oni misle da su najbolje i sigurno će za njih imati svoje obrazloženje zašto je to tako. Zato je nemoguće i, zapravo, suvišno govoriti je li jedan od ovih prijevoda lošiji ili bolji.

Cilj ove analize bio je pružiti uvid u odabrane rečenice romana iz dva poglavlja te iskazati njihove razlike. Razlike koje sam izdvojila mogli smo podijeliti na one na leksičkoj, sintaktičkoj, morfološkoj razini pa i na one s pogrešnom interpretacijom originalnog teksta.

Analizom pojedinih rečenica možemo zaključiti kako najviše razlika nalazimo na leksičkoj razini. Često su se te razlike ticale jedne riječi gdje su prevoditelji davali različita rješenja te smo analizom njihovih rješenja mogli doći do zaključka koji prijevod bi bio naprikladniji uspoređujući s originalnim tekstom. Često te razlike nisu bile velike, odnosno radilo se samo o izboru riječi kao npr. *prirodoslovan* ili *prirodopisan*, *drvce* ili *(drveni) štapić*, *pikule* ili *klikeri*, *precizno* ili *brižljivo* i sl. Razlike na leksičkoj razini često su se ticale i prevođenja kulturnih realija gdje smo mogli zapaziti kako su prevoditelji posezali za različitim rješenjima. Tako vidimo preuzimanje realija, zamjenjivanje drugim pojmom pa i izostavljanje. Ni jedan od njih nije bio ustrajan na načinu kako prevesti realije, kod svih možemo naći više rješenja, ovisno o kontekstu u kojem se one spominju i koliki utjecaj imaju na rečenicu ili makro razinu teksta.

Razlike na sintaktičkoj razini najviše su dolazile do izražaja kada je riječ o prevođenju mađarskih dugih rečeničnih konstrukcija, koje su u hrvatskim prijevodima rastavljene na kraće rečenice. To je najviše vidljivo u prijevodu Zlatka Glika.

Razlike na morfološkoj razini dolaze do izražaja kada su prevoditelji previdjeli pojedine gramatičke konstrukcije mađarskog jezika pa njihov prijevod nije potpun. Tako je npr. bio naveden primjer sa sufiksom pomoću kojega je izražena posvojnost u mađarskome jeziku a vidljiv je samo u Matijevićevom prijevodu dok je u pojedinim rečenicama također vidljivo kako prevoditelji nisu pazili u kojem je licu i broju izražen glagol ili imenica.

Greške kao greške mogu se svakome potkrasti i na primjerima ovih izdvojenih rečenica ne nalazimo ih mnogo. Kao najznačajniju grešku koja je sigurno utjecala na makro razinu teksta možemo izdvojiti Matijevićev prijevod u kojem Nemečeka opisuje kao smeđokosog dječaka.

Poneka rješenja u prijevodu određenih sintagmi koje su istaknute u analizi nisu bila najbolja i moguće da su na toj mikro razini čitateljima predstavljale nejasnoće. Najviše nejasnih prijevoda nalazimo kod Matijevića i Glika, dok za Ušumovićev prijevod možemo reći kako ima najviše točnih ili potpunih prijevoda te kod njega također moramo istaknuti to kako je on jedini koji je na marginama nudio objašnjenja za pojedine riječi koje bi mladim čitateljima mogle biti nejasne ili nepoznate, čime je dodatno olakšao njihovo razumijevanje i sigurno je pomoglo čitateljima upoznati i razumjeti nove riječi s kojima se još možda nisu susreli.

Na kraju možemo zaključiti kako razlike u ovim izdvojenim rečenicama nisu velike. Uzevši u obzir i to da je u vrijeme kada je objavljen Matijevićev prijevod hrvatski jezik bio pod utjecajem srpskoga, ne možemo nužno niti tvrditi da je taj prijevod „zastario“ jer prijevod ne može zastarjeti, može se promijeniti jedino jezik ili društvene norme i okolnosti, no opet, i noviji prijevod mora ostati vjeran izvorniku po svim segmentima, pa tako i po jeziku makar njihovo vrijeme nastanka bilo u razmaku od sto godina. Kada gledamo sveukupni dojam ovih prijevoda mislim kako su svi dobro prenijeli sliku koju nosi izvornik. Čitajući bilokoje od ova tri obrađena prijevoda ostat ćemo dirnuti i zapanjeni hrabrošću i borbenošću malenih dječaka, bili oni plave ili smeđe kose.

7. LITERATURA

1. Andrić, E., 2017, *Fordítás- kritika prevoda*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu. Filozofski fakultet
2. Bárdosi, V., Kiss, G. 2005. *Közmondások: 3000 magyar közmondás és szójárás betűrendes értelmező dióhéjszótára*. Budapest: Tinta Könyvkiadó
3. Cimer, S. – Liermann-Zeljak, Y. 2012. Djed Neumijko i prevođenje imena u bajkama. U: *Aktualna istraživanja u primijenjenoj lingvistici*. (Ur. Pon – Karablić – Cimer). Osijek: HDPL
4. Eco, U., 2006. *Otprilike isto: iskustva prevođenja*. Prev. Nino Raspudić. Zagreb: Algoritam
5. Klaudy, K. 2007. *Nyelv és fordítás: Válogatott fordítástudományi tanulmányok*. Budapest: Tinta Könyvkiadó
6. Klingberg, G., 1986. *Children's fiction in the hands of the translators*. Lund: CWK Gleerup
7. Lathey, G., 2016. *Translating children's literature*. London; New York: Routledge, Taylor & Francis group
8. Majhut, B., Lovrić Kralj, S., 2016. *Eighty Years of The Paul Street Boys in Croatian Children's Literature*. *Studia Slavica Hung.* 61/2
9. Mikšić, V., 2008. *Traganje za "zastarjelim" prijevodima : komparativna analiza četiri prijevoda Combraya*. Tema: časopis za knjigu, God. 5, 1/4 , str. 28-37 (3/4)
10. Molnar, F., 1933. *Junaci Pavlove ulice*. Prev. L. Matijević. Zagreb: Minevra
11. Molnár, F., 1985. *Pál utcai fiúk*. Novi Sad: Zavod za izdavanje udžbenika
12. Molnár, F., 1998. *Junaci Pavlove ulice*. Prev. Zlatko Glik. Zagreb: Znanje d.d.
13. Molnár, F., 2006. *Dječaci Pavlove ulice*. Prev. Neven Ušumović. Zagreb: ABC naklada
14. Pavlović, N. 2015. *Uvod u teorije prevođenja*. Zagreb: Leykam international
15. Stojić, A.; Brala-Vukanović, M.; Matešić, M., 2014, *Priručnik za prevoditelje: prilog teoriji i praksi*, Rijeka: Filozofski fakultet u Rijeci
16. Sučević Međeral, K., Vukadinović, T., Jurović, I., Vuk., M.B., 2013. *Mađarsko-hrvatski rječnik*. Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje

17. Škiljan, D., 1992. *Gazikelj ili o prevođenju vlastitih imena*. Strani jezici.

INTERNET

1. Damjanović, S., 2020 *Samaradžijini pogledi na hrvatski jezik u prvoj Jugoslaviji*.
file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/591_601.pdf (pristupljeno: rujan 2021.)
2. Fernandes, L. 2006. *Translation of Names in Children's Fantasy Literature: Bringing the Young Reader into Play*.
<https://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.134.7754&rep=rep1&type=pdf> (pristupljeno: svibanj 2021.)
3. Heltai, P., 2008. *Kulturálisán kötött kifejezések visszafordítása az Under the Frog c. regényben*, Fordítástudomány X. 2. szám 61-75
https://www.epa.hu/04100/04125/00008/pdf/EPA04125_forditastudomany_2008_2_061-075.pdf (pristupljeno: lipanj 2021.)
4. Hrvatska enciklopedija
<https://enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=50280> (pristupljeno: rujan 2021.)
5. Hrvatski jezični portal
<http://hjp.znanje.hr/index.php?show=search> (pristupljeno: srpanj, kolovoz 2020.)
6. Hrvatski pravopis
<http://pravopis.hr/pravilo/pisanje-imena/47/> (pristupljeno: srpanj 2020.)
7. Ivir, V., 1991. *Prevođenje kulture i kultura prevođenja*, Prožimanje kultura i jezika, zbornik radova. Zagreb: Hrvatsko društvo za primijenjenu lingvistiku, (str. 145-150)
<http://www.hdpl.hr/upload/244522f6beaa7eb930b543a5d9d84f95869cba62.pdf>
(pristupljeno: lipanj 2020.)
8. Kárpáti T., Molnár Ferenc drámáinak magyarországi fogadtatás történetéből (1902-2002)
<http://epa.oszk.hu/00000/00016/00084/030413.htm> (pristupljeno: travanj 2020.)
9. Kemijski rječnik
<https://glossary.periodni.com/glosar.php?hr=Bunsenov+plamenik> (pristupljeno: lipanj 2020.)
10. Molnár Ferenc
<http://mek.oszk.hu/02200/02228/html/05/260.html> (pristupljeno: travanj 2020.)
11. Neven Ušumović: Besplatne elektroničke knjige
<https://elektronickeknjige.com/autor/usumovic-neven/> (pristupljeno: svibanj 2020.)

12. Pál László, G., A Pál utcai fiúk értelmezésének kérdései a magyar gyermekirodalmi kutatásban
http://www.tanszertar.hu/eken/2008_03/glp_0803.htm (pristupljeno: svibanj 2020.)
13. Shavit, Z., 1986. *Poetics of children's literature*. Athens and London: The University of Georgia Press
https://www.academia.edu/27057947/Poetics_of_Childrens_Literature (pristupljeno: srpanj 2020.)
14. Széchenyi, A., 2009 *Exile in the Hotel Plaza: The twilight years of Ferenc Molnár (1940-1952)*, Budimpešta, Institute of Literary Studies, HAS
<http://real.mtak.hu/38827/1/hstud.23.2009.1.7.pdf> (pristupljeno: rujan 2021.)
15. Školski rječnik hrvatskoga jezika
<http://rjecnik.hr/search.php?q=katedra> (pristupljeno: rujan 2021.)
16. Škoručak, V., Bedi, V., 2015 *Mali priručnik za srpski jezik. Razlike u odnosu na hrvatski standardni jezik*. Zagreb. Klub studenata južne slavistike A-302
<http://www.ffzg.unizg.hr/slaven/juzslav/wp-content/uploads/2016/02/Mali-priru%C4%8Dnik-za-srpski-jezik-razlike-u-odnosu-na-hrvatski-standardni-jezik.pdf> (pristupljeno: rujan 2021.)
17. Tehnologija hrane
<https://www.tehnologijahrane.com/knjiga/prerada-voca-2> (pristupljeno: lipanj 2020.)
18. Thomson-Wohlgemuth, G., 1998 *Children's Literature and its Translation. An Overview*. University of Surrey. School of Language and International Studies
http://translationjournal.net/images/e-Books/PDF_Files/Childrens%20Literature%20and%20its%20Translation.pdf (pristupljeno: lipanj 2021.)
19. Wikipedia: A Pál utcai fiúk
https://hu.wikipedia.org/wiki/A_P%C3%A1l_utcai_fi%C3%BAk (pristupljeno: svibanj 2020.)
20. WikiSzótár: Bunsen lámpa
<https://wikiszotar.hu/ertelmezo-szotar/Bunsen-l%C3%A1mpa> (pristupljeno: lipanj 2020.)
21. Zagrebačko kazalište mladih
<https://www.zekaem.hr/predstave/junaci-pavlove-ulice/> (pristupljeno rujan: 2021.)
22. Zlatko Glik: Židovski biografski leksikon
<https://zbl.lzmk.hr/?p=13> (pristupljeno: svibanj 2020.)

8. ÖSSZEFOGLALÓ

A szakdolgozatom témája a *A Pál utcai fiúk* horvát fordításainak összehasonlító elemzése. Molnár Ferenc 1878-ban született Budapesten, és 1952-ben halt meg New Yorkban. *A Pál utcai fiúk* művével világ discóséget szerzett és ezért választottam ezt a témát. Ez a mű nagyon népszerű horvát diákok körében és nemcsak Horvátországban lefordították hanem világszerte is. Horvát területen az első fordítás 1933-ban jelent meg és utána kb. 20 fordítás is jelent meg.

Már kiskorától kezdve szükség volt fordításokra és fordítókra, de a 20. század második felében megnőtt az információcsere iránti igény politikai és gazdasági változások miatt. Bár a fordítás jelentősége és meghatározása korábban nem volt annyira fontos, elmondható, hogy a fordítás alapvető folyamat volt az emberi kommunikációban és a civilizáció fejlődésében. Ebből a szempontból nemcsak a másik nyelvismerés fontos, hanem a fordítónak ismernie kell a másik nyelv normáit, szokásait és kultúráját is. Amikor a fordító fordítani kezd, akkor először néhányszor olvasnia kell a szöveget és vigyáznia kell a potenciális fordítási problémákra. A fordítás legfontosabb része a szöveg, és meg kell ismerni annak nyelvi és nyelven kívüli összefüggéseit annak érdekében, hogy a célnyelvben ugyanaz a jelentés jelenjen meg, mint az eredetiben. A legnehezebb az irodalom fordítása, mert megköveteli, hogy a fordító a költői eljárások ismerője legyen, és arra kell törekednie, hogy ez a mű fordításban is művészet legyen. Amikor a fordító egy irodalmi művet fordít, akkor neki nagyon vigyáznia kell a nyelvre, amelyet az író használt ebben a műben, a ritmusra mert így a fordító fordításával helyet foglal el a célnyelv költői hagyományában is.

Amikor a fordító fordítani kezd, akkor ő a szöveget fordítási egységekre bontja. Ezt követi a szöveg adaptációja, ahol a fordító lexikális, szintaktikai, szöveges szinten tökéletesíti a szöveget, és végül a szöveg pragmatikus és tartalmi-stilisztikai adaptációjával foglalkozik. A fordító néhány fő technikája, amelyeket használ fordítás közben a következők: kölcsönzés, szó szerinti fordítás, átültetés, egyenértékűség, moduláció és adaptáció.

A gyerekeknek szánt irodalom fordítása különösen igényes, mivel tapasztalataik és tudásuk kevesebb, mint a felnőtteknél. Ezért fontos, hogy a fordító legalább egy kicsit felébreszti a gyereket önmagában, hogy ez a folyamat teljes mértékben megvalósuljon. A gyerekirodalom fordítás közben a fordítónak vigyáznia kell arra, hogy a fordítást a gyerekek számára megfelelővé tegye (figyelembe véve, hogy a társadalom mit tart jónak a gyermek számára) és

hogy a mű konstrukcióit a gyermek képességeihez alkalmazzák. A kultúra is nagy tényező, amire fordításkor figyelni kell. Ha a kulturális különbségek túl nagyok, és lehetetlennek tartják ezeket a különbségeket áthidalni, akkor lehetséges, hogy a könyvet egyáltalán nem fordítják le. Ha az eltérések nem túl nagyok, akkor a fordítók maguk döntenek el, hogy mikor adnak ki bizonyos információkat annak érdekében, hogy ne változtassanak a szövegen, vagy mikor bocsátanak bizonyos kulturális szempontból jellemző elemeket az olvasók rendelkezésére. Ha igen, módosítani kell a szöveget, vagy magyarázatokat kell adni a jegyzetekben.

Nem ritka, hogy az egyes műveknek többféle fordítása van egy nyelven, különösen, ha sok év telt el a fordítások között. Ebben az esetben nem azt mondjuk, hogy egy fordítás elavult, mert természetesen várható, hogy nyelvi, kulturális és irodalmi szinten változások történtek. Pontosan ezért érdekes fordítási elemzéseket végezni, mert minden fordító különleges, és mindenki mást fog csinálni a fordításában.

Én összehasonlítottam az idézeteket *A Pál utcai fiúk* horvát fordításai az első és a nyolcadik fejezetükből. Azért választottam ezeket a fejezeteket, mert az első fejezetben csak a cselekményt és a szereplőket ismerjük meg, és betekintést kapunk a könyvbe, míg a nyolcadik fejezetben a cselekmény már nagyon fejlett, és nagy harc folyik a fiúk között. Rámutatok azokra az idézetekre, amelyekben lexikai, szintaktikai és morfológiai szinten a legtöbb különbséget találtam. Itt van röviden az elemzésem néhány példa:

1. példa: magyar könyvben Molnár említi *a Bunsen-lámpát*, és horvát fordítások a következők: *Bunsenova plamenika* (Ušumović), *Bunsenove svjetiljke* (Glik), *Bunsenove lampe* (Matijević). Itt látható, hogy csak Ušumović pontosan fordította, és másik kettő szó szerinti fordítást használtak, mert horvátul nem helyes *Bunsenova svjetiljka* vagy *lampa* mondani.
2. példa: „és odasúgta egy kis szőke fiúnak”
„i šapnuo nekom malom smeđem dječaku“ (1933)
„i došapne plavokosom dječarcu“ (1998)
„i došapne jednom malom plavom dječaku“ (2006)

Itt van a legnagyobb különbség a fordítások között, mert évekig Nemecek az olvasók körében egy szőke fiú volt, és itt Matijević fordította *smeđem dječaku* és ez azt jelenti, hogy *egy barna fiúnak*.

3. példa: „golyózni”
„igraju klikerima“ (1933)

„*kako se igraju pikulama*“ (1998)

„*kako se igra pikulama*“ (2006)

Itt láthatunk mennyire különböznek egymástól magyar és horvát nyelv. Magyar szövegben golyózni igét látunk, és horvát fordításban ez az ige felbomlik egy igére és egy főnévre.

4. példa: „*és friss illatokat hozott a szellő a budai hegyekről*“

„*a vjetar je s otvorenih brda donosio svježe mirise*“ (1933)

„*a vjetrić je donosio svježe mirise s budimskih brda*“ (1998)

„*a budimski je povjetarac donosio svježe mirise*“ (2006)

Az ami itt jellegzetes, ez a budai hegyek említése. Itt látható, hogy az utolsó fordító, Matijević, ezt a földrajzi jellemzőt nem említette a fordításában, hanem inkább „nyílt hegy“ szintagmát használta. Ušumović és Glik úgy döntöttek, hogy elhagyják ezt a földrajzi adottságot a fordításában.

Ezek a fordítások elemzése után mondhatjuk, hogy a különbségei nem nagyok. Természetesen, hogy vannak nyelvi különbségek, mert Matijević fordítása idején a szerb nyelv nagy hatással volt a horvát nyelvre, ami természetesen magán a fordításon is látszik. Minden fordító jól ábrázolja az alakok bátorságát, hűségét és az összkép ugyanolyan mint Molnár Ferencé.

PRILOG 1

O PREVODITELJIMA JUNAKA (DJEČAKA) PAVLOVE ULICE

Neven Ušumović

Rodio se 1972. godine u Zagrebu. Djetinjstvo je proveo u Subotici. Na Filozofskom fakultetu u Zagrebu je studirao filozofiju, komparativnu književnost, hungarologiju i turkologiju. Bavi se prevođenjem s mađarskog jezika a prevodio je Ádáma Bodora, Bélu Hamvasa, Ferencu Molnára i Pétera Esterházyja. U suradnji sa Stjepanom Lukačem i Jolánn Mann uređuje antologiju suvremene mađarske kratke priče pod nazivom *Zastrašivanje strašila* (2001).

1997. objavljuje priče *7 mladih*, 2001. djelo *Ekskurzija : roman kratkog daha*, 2009. priče *Makovo zrno*, te 2012. *Rajske ptice*.

Zlatko Glik

Rodio se 5. travnja 1925. u Slatini a umro 17. ožujka 2016. godine u Zagrebu. Pohađao je gimnaziju u Bjelovaru. Školovanje mu je prekinuto zbog II. svjetskog rata a 1942. godine se priključio partizanima. Nakon rata je radio u uredništvu *Borbe* u Beogradu a nakon selidbe u Zagreb postao je glavni urednik *Omladinskog borca*. Godine 1948. je u Beogradu upisao Višu političku školu te nastavio s radom u redakciji *Borbe* do 1952. a s radom u istoj nastavlja u zagrebačkom uredništvu. Od 1957. godine jer radio kao urednik unutrašnjopolitičkih programa Radio Zagreba, pomoćnik glavnog urednika *Vjesnika u srijedu*, glavni urednik *Globusa* i *Arene* (1962-1965) te kao savjetnik za novinarstvo i kulturu u Ambasadi SFRJ u Budimpešti (1965-1968). Do odlaska u mirovinu 1970. godine je radio kao glavni urednik tjednika *Studio*. Bavi se književnim prevođenjem s mađarskog jezika. Godine 1957. je dobio nagradu Društva novinara Hrvatske.

Lajos Matijević

Informacije su nedostupne.